

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΦΕΒΡΟΥΡΙΟΣ 1938

ΤΕΥΧΟΣ 2

Ὁ Νάρκισσος

Διαφανῆ τὰ χεῖλη μου κάτοπιρα
σὲ κροσσούς συμβολῆς ἐναποθέτω,
τοῦ προσώπου μου εἶδωλα πολλαπλᾶ.
Στ' ἄλογό μου καλάμι καβάλλα
τὴν κυανόφτερη κυνηγῶ πεταλούδα,
στῆς πηγῆς τῆ διαύγεια, σὲ ἀλλεπάλληλα βύθη,
ὁ Ὕλας μὲ κράζει μὲ κρυστάλλινο γέλοιο.
Βοῆ ποταμοῦ ἀφρός και δίνη,
ὥρες τὰ ψάρια κυτῶ στὸ βοθάνι,
σεῖν πέτρα βλασταίνω γυμνός
μὲ ὑδρόχαρα καλάμια μὲ κισσούς.
Ἄσημέτια λουτρὰ τῆς Σελήνης,
ἡ κεφαλὴ μου ἐπλήσθη ψεκᾶδων νυκτός·
ἠλίον σπατάλη σὲ μάτια και φύλλα,
ρόχθος τοῦ ρόχθου ροχθεῖ ἡ φωνή μου·
ὁ θροῦς στὰ πλατάνια τοῦ πουλιοῦ
και τοῦ ρεῖθρου τὸ μίλημα τὸ μίλημά μου·
ὁ κορμός τοῦ δέντρου ἢ πέτρα, σιῆθος,
ἀπ τὴν καρδιὰ τὸ μούγκρισμα τοῦ ταύρου.
Νάμουν πουλι και νάμουν χελιδόνι,
σάλιαγκα, σέρονου καταγῆς, κελᾶῖδει
μεσουραγίς, κορναλλέ, καῦμέ μου.
Διανιάκωση τρόπιδων, ἄστρων παλμός,
κατόπιρων διάθλαση πολλαπλῆ.

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ

Οι «Μακεδονικές Ημέρες» συνεχίζουν την έρευνα για τις τάσεις της νεοελληνικής λογοτεχνίας στα τελευταία είκοσι χρόνια.

1) Ποιά στάση πήρε η πεζογραφία της τελευταίας εικοσαετίας απέναντι στην ελληνική ζωή;

2) Απασχολήθηκε η μεταπολεμική λογοτεχνία μας με την έρευνα του έσωτερι-κού ανθρώπου, δημιούργησε έργα ύποκει-μενικά με ξεχωριστά χαρακτηριστικά, ξε-πέρασε αυτό που υπήρχε πλαταίνοντας τ' άδρια της, και θ' αφήσει έργα που θά ζήσουν;

3) Ποιούς θεωρείτε ως τους καλύτερους πεζογράφους της τελευταίας εικοσαετίας που εκφράζουν πιο χαρακτηριστικά ξεχω-ριστές λογοτεχνικές τάσεις;

4) Ποιές είναι οι τάσεις της ποιησεώς μας της τελευταίας εικοσαετίας;

5) Ποιούς θεωρείτε ως τους καλύτε-ρους ποιητές της τελευταίας εικοσαετίας;

Έλπίζουμε ότι η κριτική συζήτηση πά-νω σε παρόμοια θέματα μπορεί να δημι-ουργήσει μια πιο ξásτερη συνείδηση τών άξιών, που θά óδηγησε σε μια τοποθέτηση σαφέστερη από τη σημερινή του έργου τών συγγραφέων.

Ο κ. ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΝΙΚΟΛΑΡΕΪΖΗΣ

Άς μου επιτρέψουν οι «Μακεδο-νικές Ημέρες», ή απάντησή μου στα έρωτήματά τους, να μην είναι Ισοζυ-γισμένη, ούτε ρητή και άπροσχημά-τιστη όσο θά την ήθελα. Τά ζητήμα-τα που τίγονται είναι από τά φλέ-γοντα. Μιά δέσμη από άλλτες άπο-ρίες θά κλόνιζε την άποφασιστικό-τητα και του πιο καταρτισμένου. Ό-μολογώ πώς, όχι μόνο ή λογοτεχνική παραγωγή της πρώτης μεταπολεμι-κής δεκαετίας, — άν χρονολογήσουμε κι' έμεις όπως ή Ευρώπη από τό 1918 την έναρξη της ειρήνης, — σε πολλά μου διαφεύγει, μά και τά τε-λευταία δέκα χρόνια της λογοτεχνι-κής ζωής του τόπου, που όπωσδήποτε τά παρακολούθησα με την ένημερό-τητα του συγχρόνου, δέν άφηκαν άκόμα στο νοθ μου εικόνα στην έντέλεια άποτυπωμένη. Μερικά

έργα της νέας πεζογραφίας μας τά ξερω μόνο από φήμη και άλλα που τά διάβασα δέν έλαβα τον καιρό να τά έκτιμήσω. Έξ άλλου ή σειρά μι-τεραιότητας, τυχαία πιο πολύ παρά λογική και προμελετημένη, που έβα-λα στις λογοτεχνικές επιδόσεις μου, μ' έφερε ως σήμερα συχνότερα σ' έ-παφή με την ποίηση. Μά και άντικει-μενικά άν ξεετάσουμε τά πράγματα: έφθασε μήπως ό καιρός τών άπολο-γισμών;

1. Άν με τις λέξεις «ελληνική ζωή» πρέπει να έννοήσουμε τη ζωή τοπο-θετημένη με σχετική άκρίβεια μέσα στα ειδικά πλαίσια της σημερινής έλ-ληνικής κοινωνίας, ή απάντηση στο έρωτήμα σας δέν μπορεί παρά να πιστοποιεί μια γενική κατεύθυνση. Φημισμένοι ευρωπαίοι έδειξαν πώς ή άποστολή του μυθιστορήματος είναι

στην κοιλάδα τών δακρῶν, ὅπου ἡ ζωὴ παύει πιά νά εἶναι ἡ μονήρης ὄντοτητα πού ἀποτύπωσαν ποιητές καί φιλόσοφοι, καί γίνεται τὸ πολυπλάγιο πλάσμα πού προσπαθεῖ ν' ἀνοίξει δρόμο μέσ' ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς οἰκογένειας στὸν εὐρύτερο κύκλο τῆς κοινωνίας. Σύμφωνα μέ τὴν ἀντίληψη τούτη τὸ πρόπλάσμα τῆς μοίρας τὸ σχηματίζουν οἱ κληρονομικὲς προδιαθέσεις συνδυασμένες μέ τὰ ἐπίκτητα στοιχεῖα τῆς ἀνατροφῆς. Οἱ περιπέτειες τοῦ βίου, — ἔρωτες, θάνατοι, προσκόμματα, εὐκαιρίες, — δημιουργοῦν τὶς ἀπρόβλεπτες πιθανότητες τῆς ἐξέλιξης. Χωρὶς νὰ ἔχουν, ὑποθέτω, προηομένους καὶ ἄρηκτους δεσμοὺς μέ τὶς γνωστὲς σχολές πού κινήθηκαν πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση, οἱ περισσότεροί ἀπὸ τοὺς νέους πεζογράφους αἰσθάνθηκαν τὴν ἀνάγκη νὰ κάμουν ἀντικειμενικὰ καὶ συγχρονισμένα τὰ δράματα τῆς, συνδέοντας τὴν ἀτομικὴ ψυχολογία μέ τὸ οἰκογενειακὸ κύτταρο, καὶ σπουδάζοντας τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς πού χαρακτηρίζουν ἰδιαιτέρως τάξεις. Ἀναφέρω ἐνδεικτικὰ τὸν Γιώργο Θεοτοκά πού ἔβαλε σάν εἰσαγωγή στὴν «Ἀργώ» τὴν ἱστορία τῶν Νοταράδων, τὸν Θανάση Πετσάλη, συγγραφέα τῆς τριλογίας «Γερές καὶ ἀδύναμες γενιές», καὶ τὸν Ἄγγελο Τερζάκη, οὐκείο τοῦ μικροαστικοῦ περιβάλλοντος, πού ἔγραψε τὴν «Παρακμὴ τῶν Σκληρῶν».

2. Θὰ ἤθελα νά μάθω ποίος τρόπος ὑπάρχει νὰ δημιουργηθεῖ μυθιστόρημα χωρὶς καὶ τὴν ἐλάχιστη, καὶ τὴν ἀβαθέστερη ἔστω σύλληψη τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου. Στὴ Θεσσαλονικὴ ἐπιχωριάζει μιὰ ἰδιόμορφη τάση. Τὸ θέμα μέ ἀσπασχολεῖ σὲ ἄρθρο πού δημοσιεύεται σὲ ἀθηναϊκὸ περιοδικὸ καὶ πού, βέβαια, δὲν θίγει ὅσα θὰ ἔπρεπε νὰ θίξει. Ἄλλο δὲν ἔχω νὰ προσθέσω.

3. Δὲν εἶναι κατάλληλη ἡ θέση οὔτε ἡ στιγμή γιὰ συγκριτικὲς βαθμολογίες.

4. Ἡ διάδοση ἐνὸς ἔργου ἢ, ὅπως λέμε ἀλλοίως, ἡ ἀπήχηση, στὴν ποίηση ὅσο καὶ στὴν πεζογραφία, σημειῶναι τὴν ἀπαρχὴ τῆς ἐπιρροῆς του πού ἄλλοτε ἄμεσα, σάν φυσικὴ καρποφορία, καὶ ἄλλοτε σάν ἀναβίωση μετὰ ἀπὸ νεκρὲς περιόδους, ἔρχεται νὰ παρατείνει τὴν ὑπαρξὴ του. Κοινὲς ψυχολογικὲς διαθέσεις, βγαλμένες ἀπὸ τὸ βάθος μιᾶς ἐποχῆς, μπορεῖ νὰ προκαλέσουν στὴ λογοτεχνία τὰ σημεῖα τὰ διάφορα ἔργα πού τὴ φανερῶνουν νὰ ἔχουν κοινὲς λογοτεχνικὲς ἀφετηριές ἢ νὰ συγκοινωνοῦν μέ τὶς ἴδιες πηγές.

Ὁ Καρυωτάκης ἄφηκε βαθύ ἀυλάκι στὴν ἑλληνικὴ ποίηση δημιουργώντας ἕνα χαρακτηριστικὸ φαινόμενον ἐπιρροῆς. Τὴ λειτουργία τοῦ ποιητικοῦ λόγου ὁ Καρυωτάκης τὴ στήριξε σὲ πολὺ στενὴ ἐσωτερικὴ βάση. Κέρδισε πολλοὺς θαυμαστὲς μέ τὸ μικρὸ του ἀνάστημα, μέ τὸ ἀνυπόκριτο, ἀγέλαστο, πικραμένον του πρόσωπο πού εἶχε σκληρυνθεῖ στὴν ἐκφραση τῆς πῖο ἀνθρώπινης ὀδύνης. Δὲν εἶταν ρεαλιστής, — ὁ ρεαλισμὸς θέλει δύναμη, νεύρα, πῆρφορο ἀγκάλιασμα τῶν πραγμάτων. Ὡστόσο πλέει στὴν πεζότητα. Ἡ πραγματικότητα μέ τὸν συμπαγῆ ὄγκο τῆς τὸν σκλάβωνε, τὸν κύκλωνε, τὸν ἀκίνητοῦσε. Τὴν ἔβλεπε ψυχρά, μέ τὸ ἀσυκίνητο μάτι τοῦ νευρασθενικοῦ. Ἐτρεφε ἀσύστατες χιμαιρές καὶ διαθέσεις φυγῆς πού εἶταν κατὰ βάθος παιδαριώδεις. Καὶ ὅταν δὲν παίξει μέ ἀνοιχτὰ χαρτιά καὶ ὅταν δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ δοῦμε τί ἔκταση, παίρνουν μέσα του οἱ μικρὲς ἔγνοιες, οἱ συγκεκριμένες ἀπογοητεύσεις, οἱ ἀηδίες γιὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα πού τὸν περιστοιχίζουν, μαντεύουμε σὲ ποιους βάλτους βρίσκεται καθισμένη ἡ ζωὴ του.

Κι' ἄλλοι ἀπόκληροι ἄφηκαν στίχους γεμάτους ἀπὸ κραυγὲς πόνου. Μὰ ἡ φαντασία λειτουργοῦσε μέσα τους λυτρωτικὰ. Κάποια εὐφλεκτὴ ὕλη ἀναβε πυρκαϊῆς πού γίνονταν ἀμέσως δράματα. Ἡ ἀπλούστερα: πίστευ-

αν στο πνεύμα που είναι αξία αιώνια και δεν τη λιγοστεύουν οι ένδειες, ούτε τη λερώνουν οι ξεαθλιωμένες βιωτικές συνθήκες, — όταν είναι πραγματική. Γύρω στα είκοσιπέντε του ο Τζών Κήτς με ψαλιδισμένα τα δνεία, έρωστος, άδοξος και φτωχός, Έγραψε την «Ωδή στο άηδόνι», άπαράμιλλη για τό λυρικό ύφος. Τι σημασία έχει ότι τό ποίημα τελειώνει με την έκφραση της πιο ώμης άπελλισίας;

Το Καρυωτάκη και οι φωτεινότεροι στίχοι Έχουν κάτι τό κούφιο. Χάσκουν προς τό ασύλληπτα καθώς μιλούν είτε για τό παραμυθένια παιδιάτικα χρόνια που ούτε τό πραγματικό έρωμά τους δε σώζεται στη μνήμη, είτε για τούς ώραλους, άνέφικτους ποιητικούς θανάτους. Πιο άπροκάλυπτα, ίσως γιατί είναι άντικειμενικά, τό λίγα πειρά του, θαυμάσια για τήν άκριβολογία και τήν έπιμονή στη λεπτομέρεια, έκφράζουν τό πέσιμο αυτό που μάς μαντρίζει θανάσιμα μέσα στους τέσσερις τόχους του πραγματικού. Ένας δημόσιος υπάλληλος, που τόν στέγνωσε τό γραφείο και που όμως αφήνει άκόμα στο πνεύμα του ν' άνεμίζει σά λοφίο ή έλπίδα μιας άναγεννημένης ζωής, συνήθιζε, διηγείται ό Καρυωτάκης, νά τραβάει μετά τήν καταχώριση των έγγραφών στο σχετικό βιβλίο «μιά γραμμή που Έβγαине από τήν τελευταία στήλη και προχωρούσε προς τό περιώριο, Έτσι σάν άπόπειρα φυής». Θυμάται κανείς τό Φλωμπέρ που δίνει τόν τίτλο σέ άλλο κεφάλαιο του ίδιου πεζογραφήματος: «Δεσποινίς Βοναργ». Είναι μοιραίο νά συναντηθεί ό τραγικώτερος πληρεξούσιος της έλληνικής άπαισιοδοξίας με τό Γάλλο ένσάρκωτή του πικρόχολου ρεαλισμού στήν τέχνη της άπάνθρωπης πινελιάς που βάζει τήν άπόχρωση της κωμικότητας στα κινήματα του ναυαγισμένου ανθρώπου όταν άποφασίζει κι' αυτός νά τανύσει τά φτερά... Αυτόσαρκα-

μός στο τρίτο πρόσωπο!

Πνιγνρές έλληνικές καταστάσεις βοήθησαν τήν έπιρροή του Καρυωτάκη. Πρόσθετος λόγος: ή ποιότητα του ύφους του που ήταν έλκυστικό με τήν άπατηλή εύκολια του και φανόταν σάν έπιβράβευση της άγλαμιαστης φωνής. Δέ φοβήθηκε τή δημοσιογραφική λέξη και κατόρθωσε νά θέλξει με τόν έλαφρό στόμφο του κουρασμένου ρομαντισμού. Έποίησε τό Καρυωτάκη σώζει ένα στοιχείο: τό τραγούδι. «Κάνε τόν πόνο σου άρπα...»

Σέ κανονικούς στίχους Έγραψαν και οι διάδοχοι του Καρυωτάκη, όσοι στα μοτίβα της άπαισιοδοξίας του βρήκαν έκφρασμένες άτομικές καταστάσεις συγγενικές. Τιμημένος μ' ένα διθυραμβικό τετράστιχο του Παλαμά ξεχώρισε ό Γιάννης Ρίτσος. Μιά δόση θεατρισμού νοθεύει τούς τραγικούς τόνους του στίς παλιότερες συλλογές του και ή μεταρωιωμένη λυρική φύση του ξεοδεύεται κάποτε σέ στίχους που θέλουν νά κατακτήσουν τά μεγάλα θέματα και δεν άποφύζουν τά πολλά ούσιαστικά που άρχίζουν με κεφαλαία γράμματα. Θά μπορούσε νά σταθεί κανείς με συγκίνηση μπρός στο έλπιδοφόρο ξανάνωμα του έλληνικού δεκαπεντασύλλαβου που τόν είχε παραπετάξει ή έλεγειογραφία άν μαζί με τή νεανική άυτοπεποίηση δεν μαρτυρούσε και μιάν έπιστροφή σέ ρομαντικές ήχηρότητες. Μά ή πολυτίμη ούσία του νέου ποιητή, που αξίζει νά έμπνεύσει συμπάθεια, είναι ή θερμή του, ένα αίσθημα άμεταποίητο, περιορισμένο στον κύκλο του, άληθινό. Σέ κάποιες στροφές του τό φυσιολατρικό λεξιλόγιο παίρνει καινωόργιο κδρος και στο «Τραγούδι της άδελφής μου» μία οικγενειακή συμφορά γίνεται λεπτή ποίηση σχετικά προχωρημένης μορφής. Ό Γιάννης Ρίτσος ξεορκίζει τήν άδηλη τύχη του με τή φλόγα του ταλέντου του που χρυσίζει τή ζωή. Και σέ τοτό αφήνει πίσω τόν Καρυωτάκη.

Πιστεύω πως με τήν έξέλιξη, τά

δυό τρία τελευταία χρόνια, ή ποίηση τών νέων πού τούς έθρεψαν ντόπιες τροφές κέρδισε τήν άνεξαρτησία της αντίκρου στήν έπιρροή τοϋ Καρυωτάκη. Σέ άλλη περιοχή, άνέγγιχτη από τό ρεϋμα τοϋ Καρυωτακισμού, κινήθηκαν από τήν άρχή τής δεύτερης μεταπολεμικής δεκαετίας έκείνοι πού πέρασαν από εύρωπαϊκά σταυροδρόμια και θέλησαν τίς καλλιτεχνικές άπορίες τους νά τίς λύσουν βζηθημένοι από ξένα παραδείγματα με κυριώτερο, άν όχι μοναδικό ίσως κέντρο έλληνικής έπαφής τόν Καβάφη. "Όλοι μαζί, καλλιεργητές τοϋ έλεύθερου στίχου, εμφανίζονται ξεχωριστή τάση με τήν έννοια πού έδωσα πριν διακρίνοντας τήν τάση από τήν κίνηση όποιασδήποτε συγκεκομμένης έπιρροής.

"Αληθινός κόμβος γιά τό πλήθος τών νημάτων πού συγκεντρώνονται στό έργο τοϋ συμπλεγμένα με τέχνη προσωπική είναι ό Γιώργος Σεφέρης, ποιητής υπερώριμος, βαθύς και κλειστός. "Ο Ν. Καλαμάρης (Ράντος) με ένταση πού πάει νά γίνει κάτι δυνατό και κομματιάζεται έδωσε από τούς πρώτους τόν τόνο τής πρωτοποριακής άδιαλλαξίας και σέ ποιήματα άδπως

τά «Νυχτοπούλια» και τό «Villa Asphodela» Ικανοποίησε μερικές άπαιτήσεις τοϋ νεωτεριστικοϋ λυρισμοϋ. "Ο Γ. Σαραντάρης άποτύπωσε τήν έσωτερική ούσια του σέ ποιήματα λακωνικά όπου ή αϋθεντικότητα καλύπτει τήν κάθε λέξη.

Μέ τή συμμετοχή τους στούς ποιητικούς πειραματισμούς των τελευταίων δέκα χρόνων πήραν θέση παράπλευρα στούς νεότερους και ό Τέλλος "Αγρας και ό Α. Δρίβας και όι δυό βγαλμένοι από προηγούμενες φάσεις τής έλληνικής στιχουργίας. "Ο Τέλλος "Αγρας κάτι προσθέτει στήν ποίηση τής γενιάς του και κάτι τής άφαιρεί φέρνοντας συχνά τήν έκφραση πολύ κοντά στόν έλάχιστο από τήν έλληνική ποίηση έρευνημένο κύκλο τοϋ βαθύτερου ψυχισμού. "Ο "Α. Δρίβας έφθασε σέ συγχρονισμένη αντίληψη ποιητικής συνδυάζοντας μιά ζωγραφική δράση με τή συμβολική όσο γίνεται έκφραση τοϋ άσυνείδητου.

Σήμερα μερικών νέων όι ποιητικοί δρόμοι συγκλίνουν πρós τό τέλμα τοϋ υπερρεαλισμοϋ ίσως γιά νά τό ξεπεράσουν.

5. "Ισχύει ό,τι είπα γιά τούς πεζογράφους.

Ο Κ. Γ. Μ. ΜΥΛΩΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

1. Ποιά οσάση πήρε ή πεζογραφία μας τής τελευταίας είκοσαετίας άπέναντι στήν έλληνική ζωή;

Είναι αλήθεια, πώς ή πεζογραφία τής τελευταίας είκοσαετίας έχει άποκτήσει, σέ μεγάλη κλίμακα, ένα ιδιαίτερο—προσωπικό, θάλεγα—τόνο. "Η στάση της άπέναντι στήν έλληνική ζωή, μπορούμε νά πούμε πώς χαρακτηρίζεται πάνω—κάτω, από τούτη τήν πρόθεση: "Όταν δέν έπιμένει, με μιά, δίχως δικαίωση, όπως νομίζω, έμμονή στήν έκφραση τών καθιερωμένων παραδόσεων—μιάν έμμονή όμως, πού ναι γεμάτη νοσταλγία, και, κάποτε, και ποίηση—ζητάει νά πλησιάσει, ν' αναλύσει ή νά έξηγήσει τή

μαζική ζωή τών πόλεων, σέ καθολικότερες συνθέσεις. "Όπως είναι γνωστό, στίς διάφορες μεγαλουπόλεις τοϋ τόπου μας, τήν τελευταία είκοσαετία, ή ζωή πήρε έναν άλλον χαρακτήρα. "Η αύξηση—και μάλιστα όχι φυσική, αλλά άπότομη—τοϋ πληθυσμοϋ από τή μιά μεριά, ήμέρα με τήν ήμέρα, στενότερη έπαφή με τούς εύρωπαϊκούς λαούς από τήν άλλη, συντέλεσαν σ' αυτό. "Η νεοέλληνική πεζογραφία—στούς πιό έκλεκτούς έκπροσώπους της τουλάχιστο—πήρε ανάλογη στάση σ' αυτό τό φαινόμενο, πού, δέν είναι παράτολμο νά πούμε, πώς άποτελεί τή βάση τής προόδου

μας. Ἡ ἑλληνικὴ ζωὴ δὲν ἐκφράζεται πιά μὲ τίς σκηνές τῆς ὑπαίθρου, ἢ μὲ τὴν ψυχολογία τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων τοῦ χωριοῦ καὶ τοῦ κάμπου, ἀλλὰ, περισσότερο καὶ κυριώτερα, μὲ τὸν ἀνίσυχο παλμὸ τῶν πόλεων.

II. Ἀπασχολήθηκε ἡ μεταπολεμικὴ λογοτεχνία μᾶς μὲ τὴν ἐρευνα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου; Δημούργησε ἔργα ὑποκειμενικά, μὲ ξεχωριστὰ χαρακτηριστικά; Σπεύσαμε αὐτὸ ποῦ ὑπῆρξε, πλαταιονίας τὰ ὄρια τῆς, καὶ θ' ἀφήσει ἔργα ποῦ θὰ ζήσουν;

Ἐνα ἄλλο χαρακτηριστικὸ, βασικὸ καὶ αὐτὸ, τῆς μεταπολεμικῆς λογοτεχνίας μᾶς, εἶναι τὸ διττὸ ζήτησε ν' ἀναλύσει βαθύτερα καὶ μὲ μιά πλατύτερη προσπτικὴ τὸν ἐσωτερικὸ κόσμον τοῦ ἀνθρώπου, σὲ συνάρτηση, φυσικά, μὲ τίς ταξικὲς ἢ κοινωνικὲς του σχέσεις. Ἀνάλογα ἔργα, ξεχωριστὰ καὶ μὲ ἰδιαίτερο χαρακτῆρα, ὅπως ἦταν ἐπόμενον, δημιουργήθηκαν ἀρετὰ. Ἀναφέρω στὴν τύχη, καὶ χωρὶς ἀξιολογικὴ κατάταξη, τὰ γνωστὰ βιβλία τοῦ «ἐσωτερικοῦ μονολόγου», τὰ ἔργα τῆς πολεμικῆς λογοτεχνίας, ἢ τὰ ἔργα μὲ ξεκαθαρισμένη κοινωνικὴ θέση. Αἰσθανόμεστε, μέσα στὰ πῶ χαρκτηριστικὰ βιβλία τῶν μεταπολεμικῶν λογοτεχνῶν, ὅτι τὰ ὄρια τῆς νεώτερης πεζογραφίας μᾶς πλάτυναν σημαντικά. Νέοι ὀρίζοντες ἀνοχτήθηκαν, ποῦ τὸ πλάτος τους εἶναι ἀπεριόριστο ἀκόμα, ἀφοῦ δὲν συνελήφθησαν μέχρι σήμερα σὲ καθολικὲς συνθέσεις. Ὡστόσο, πολλὰ ἀπὸ τὰ σύγχρονα ἔργα θὰ ζήσουν — κι' ἄς μὴν ἔχει φανεῖ, ἴσως, ἀκόμα ἀνάμεσά μᾶς ὁ μεγάλος ἐκφραστὴς τῆς ἐποχῆς μᾶς.

III. Ποιοὺς θεωρεῖτε ὡς τοὺς καλύτερους πεζογράφους τῆς τελευταίας εικοσαετίας; ποῦ ἐκφράζον πῶ χαρακτηριστικὰ ξεχωριστὲς λογοτεχνικὲς τάσεις;

Γιὰ ν' ἀναφέρω ὄλες τίς προτιμήσεις μου, θάπρεπε νὰ κάνω ἕναν ἀρκετὰ μεγάλον κατάλογο. Μὰ θὰ προσπαθῶ νὰ σημειώσω — μὲ μερικὲς ἀναπόφευκτες καὶ σημαντικὲς, ἴσως, παραλείψεις — τοὺς πεζογράφους ποῦ μὲ τὸ μέχρι σήμερα ἔργο τους, νομίζω πῶς πληροῦν τίς παραπάνω προϋ-

ποθέσεις. Κι' αὐτοὶ εἶναι, χωρὶς καμμιὰ σειρά προτίμησης, ὁ Βενέζης, Κόντογλου, Καστανάκης, Δασκαλάκη, Ἑλλη καὶ Βάσος, Θεοτοκάς, Ξεφλούδας, Κοσμάς Πολίτης, Δέλιος, Τερζάκης, Ἀρκάδιο, Νάκου, Ἀκρίτας, Πετσάλης, καὶ μερικὸι ἄλλοι ἀκόμα, ποῦ εἴτε μοῦ διαφεύγουν τούτῃ τῇ στιγμή, εἴτε τὸ ἔργο τους εἶναι ἀπλάστον ἀκόμα, σημειώνοντας κατά πτωση, ἀντίς ἀνοδο.

IV. Ποιὲς εἶναι οἱ τάσεις τῆς ποιησῶν μᾶς τῆς τελευταίας εικοσαετίας;

Ἡ χαρακτηριστικώτερη τάση τῆς ποιησῆς μᾶς, στὰ τελευταία εἴκοσι χρόνια, εἶναι νὰ ξεφύγει βασικά ἀπὸ τὴν παράδοση, ποῦ ἔχει διοχετευτεῖ ὡς τίς μέρες μᾶς μὲ τὴν Παλαμικὴν ἐπιρροή. Ἡ φυγή, ποῦ εἶναι ἕνα μοτίβο κυρίαρχον στὴν ποίηση τῶν νεωτέρων ποιητῶν μᾶς, εἶναι στοιχεῖον ἐνδεικτικὸ αὐτῆς τῆς τάσης. Πηγὴ κάθε καινούργιας ἀναζήτησης τῆς ποιησῆς τῶν ἡμερῶν μᾶς, νομίζω πῶς στέκεται ἀκόμα ὁ μεγάλος Καβάφης. Ἡ ποίηση τοῦ Καρυωτάκη, σὲ πολλὰ τῆς σημεία, συγγενεῖ μὲ τοὺς πικρόχολους ἀφορισμοὺς τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ποιητῆ. Ἡ ἐπιρροή ποῦ ἄσκησεν ὁ Καρυωτάκης στοὺς νεωτέρους του, ἀλλὰ καὶ σ' ἀρκετοὺς συγκαρινούς του, εἶναι ἀκόμα ἐκδηλῆ στὶς σημερινὲς ποιητικὲς δημιουργίες. Γενικά ἡ ποίηση τῶν ἡμερῶν μᾶς — στὴν οὐσία, στὴ διάθεση καὶ στὴ μορφὴ τῆς — βρίσκειται σὲ μιά μεταβατικὴ περιοδο ἀδιάκοπων ἀναζητήσεων. Οἱ μεγάλες κραυγὲς δὲ λείπουν, μὰ, συχνότερα, χάνονται μέσα στοῦ — δημιουργικὸ καμμιὰ φορὰ — πανδαιμόνιο ἄλλων χαμηλότερων φωνῶν.

V. Ποιοὺς θεωρεῖτε ὡς τοὺς καλύτερους ποιητὲς τῆς τελευταίας εικοσαετίας;

Θεωρῶ ὑποχρέωσή μου νὰ σημειώσω, πῶς, γενικά, δὲν παρατηρεῖται σήμερα, στοὺς νέους πρὸ πάντων, τὸ φαινόμενο τῶν παθητικῶν καὶ δημιουργικῶν ποιητικῶν ἐρώτων, ποῦ φλόγιζαν τίς παλιότερες γενιές, ἀκόμα καὶ

τά δικά μας είκοσι χρόνια. 'Ωστόσο, έγω θυμολογώ, πώς έζησα, σε διάφορες περιόδους, με τούς στίχους, όχι μόνο παλιότερων, αλλά και πολλών νεώτερων ποιητών. 'Αγάπησα τόν Καρυωτόν, τόσο, ώστε έγραψα και μία μελέτη γι' αυτόν (έφημ. «'Αναγέννησις», Πειραιώς, Δεκεμβριος 1933—'Αυγουστος 1934). 'Από τούς ποιητές αυτής τής είκοσαετίας, ό «'Αγρας, με τά τελευταία του πρό πάντων ποιήματα, μου έδωσε πολύ λεπτές, σχεδόν έγκεφαλικές, συγκινήσεις, 'Ο Παπανικολάου, με τίς σπαραχτικές κραυγές του, είναι, άναμφισβήτητα, ένας από τούς κολλίτερους και χαρακτηριστικώτε-ρους ποιητές τής γενιάς του. 'Ακόμα,

αγαπώ τόν Ποπατσώνη, τό Στσεινόπουλο, τό Σεφέρη, τόν 'Ανθία, τόν Κανελλή, σ' όρισμένα του ποιήματα, τό Βαφόπουλο, με τήν εύγενική του μελαγχολία:

Γιατί όταν έκίνησαμε δέ βρέθηκε κανείς στην άφροσύνη μας τή φρόνησή του ν' αν-
τιτάξει:
Ναι! ό σκοπός ήταν ψηλός κ' ή πρόθεση
|εύγενής...

Πολλοί άλλοι νεώτεροι ποιητές μι-λησαν στην ψυχή μου. 'Η κ. Ρίτα Μπούμη, με τούς «Σφυγμούς» τής, ό 'Αντωνίου, ό Ρίτσος, σε μερικά του ποιήματα, ό 'Ελύτης, ό άξέχαστος Μίνως Ζώτος, ό Οικονόμου, και άλλοι ακόμα νεώτεροι, πού για νά τούς αναφέρω όλους, θάπρεπε πολύ νά έπεκταθώ.

Ο Κ. ΗΛΙΟΣ ΖΙΩΓΑΣ

Με προθυμία άπαντα στά έρωτήματα τών αγαπητών «Μακεδονικών Ημερών» πιστεύοντας ότι από τήν έρευνα αυτή θά προκύψουν ώφελιμα συμπεράσματα:

1. Νομίζω ότι μόλις τά τελευταία χρόνια ή πεζογραφία τοσ τόπου αρχίζει ν' άνησυχεί πραγματικά και νά ένδιαφέρεται ζωηρά κατά συνέπειαν, για τήν έλληνική ζωή. "Εως χθές (λίγο πριν από τό 30), ή πεζογραφία τηρούσε, άσυνείδητα μία παθητική στάση. Περιοριζόνταν σε μίαν έπιδερμική μάλλον περιγραφή τής γύρω πραγματικότητας. Τό έσωτερικό δράμα τοσ ανθρώπου και ιδιαίτέρως τό δράμα τών ανθρώπων τής φυλής μας, δέν άπασχόλησε, συστηματικά τουλάχιστον, τούς εκπροσώπους τοσ πεζοδού λόγου τής περασμένης γενεάς. 'Υπάρχουν βέβαια έξαιρέσεις, ό Θεοτόκης, ό Χατζόπουλος, κ' ίσως ένα—δυό άλλοι, μολοντί ούτε αυτών ακόμα οι ήρωες δέν κινούνται και δέν δινονται καθολικά. Πάντως πρόκειται για μία προσπάθεια πού σκόποσε νά ξεφύγει ή τότε πεζογραφία από τόν στενό ήθρογραφικό της χαρακτήρα. 'Αλλά γιατί αυτό τό φαινόμενο; 'Εχω

τή γνώμη ότι τοίτο δέν ήταν άπλως ένα φυσικό, ένα όχι τυχαίο γεγονός, έπειδή τάχα ή πεζογραφία μας τότε μόλις ξεκινούσε, διανύοντας τό στάδιο τής νηπιότητας. 'Απλούστατα, έλειψε ό Σφυγμός πού θά γίνονταν ή συνείδηση τής έποχής του, τής γενεάς του, και άν θέλετε, τής φυλής του δολόκληρης—άνεξαρτήτως χρόνου. Σήμερα, και κυρίως μετά τό 30, έμφανίσθηκαν μερικοί συγγραφείς τών όποιων οι προθέσεις τουλάχιστον, δείχνουν ότι ζητούν ν' αγκαλιάσουν τήν έλληνική ζωή, νά σκάψουν τήν έσωτερικότητά μας και νά μάς έκφράσουν από μέσα. "Ηδη δόθηκαν έργα αυτών τών τάσεων—γι αυτό και πιστεύω ότι ή πεζογραφία μας σπεύδει γοργά πρós τήν περίοδο τής ανθίσεως.

2. 'Η μεταπολεμική λογοτεχνία, νομίζω, δτι μονάχα με τήν έρευνα τοσ έσωτερικού ανθρώπου άπασχολήθηκε και άπασχολείται—φυσικά. Σ' αυτό ίσως συνετέλεσαν και οι ειδικές έκτακτες συνθήκες τής περιόδου αυτής. 'Ωστόσο οι εκπρόσωποι τής μεταπολεμικής λογοτεχνίας, είτε γιατί έζησαν τά δραματικά γεγονότα τοσ μεταπολεμού με δλεξ τίς τεράστιες σε ση-

μασία συνέπειες πού αναποδογύρισαν τὸ ρυθμὸ τοῦ κόσμου, εἶτε γιὰ ἄλλους λόγους, ἐνδιαφέρθηκαν μονάχα καὶ ἀποκλειστικά μὲ τὸν ἀνεξιχνίαστο ψυχικὸ κόσμον τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι δημιουργήθηκαν ὑποκειμενικά ἔργα, μὲ ξεχωριστὰ χαρακτηριστικά, κ' ἔτσι παλι καὶ κατὰ συνέπειαν, τὰ ὄρια τῆς πεζογραφίας πλάταιναν. Πλάταιναν μάλιστα (θαρρῶ), σχεδὸν ἐκπληκτικά, γιὰ τὸ διάστημα μέσα στὸ ὅποιο ἐμφανίσθηκαν αὐτὰ τὰ ἔργα, εἶναι ἀναλόγως, μικρό. Αὐτὸ σημαίνει, κατὰ τὴ γνῶμη μου, ὅτι οἱ ἐκπρόσωποι τῆς μεταπολεμικῆς λογοτεχνίας ἔχουν κάτι σημαντικό νὰ ποῦν καὶ νὰ πράξουν· ἂν ἐπομένως δὲν ἔδωσαν ἔργα πού θὰ μένουν, πάντως ἔδωσαν ἔργα πού θὰ ζήσουν πάρα πολύ. Ὁ Μυριβήλης καὶ ὁ Ξεφλούδας (δυσὸ πεζογράφοι τόσον ἀνόμοιοι ἀλήθεια), ἔγραψαν ἤδη πολλές σελλίδες πού θὰ διαβάζονται γιὰ καιρό.

3. Θάπαντήσω καὶ στὸ ἐρώτημα αὐτὸ, καθὼς καὶ στὰ ἄλλα, πιστεύοντας, ὅτι ὀφείλουμε νὰ ἐκφράζουμε τίς προτιμήσεις μας—ἔτσι, ἴσως, θὰ ἐξαφανιστεῖ ἢ κάποια σύγχιαις πού δημιουργήθηκε γύρω μας, μὲ τὸ νὰ μὴν τολμοῦμε νὰ ποῦμε ποῖς μᾶς γοητεύει καὶ ποῖς μᾶς κούραζει. (Γιατὶ ὑπάρχουν μερικοὶ, δὲν θὰ πῶ: δυστυχῶς, ἐπειδὴ εἶναι μοιραῖο, πού κούραζον καὶ μάλιστα ἀφόρητα. Τὸ περιεργὸ δὲ εἶναι, ὅτι βρίσκονται ἄνθρωποι πού... θαυμάζουν τοὺς φοβεροὺς αὐτοὺς νεοέλληνας πού δὲν ξέρον ὄχι νὰ γράφουν, ἀλλὰ πού δὲν ἔμαθαν οὔτε νὰ σταθοῦν, οὔτε νὰ μιλήσουν, οὔτε νὰ ντυθοῦν (ναί, νὰ ντυθοῦν!) οὔτε νὰ καθήσουν, γιὰτὶ δὲν ἔχουν ἴχνος γούστου—καὶ ὅμως ἐπιμένουν νὰσελθοῦν εἰς βάρος τῆς λευκῆς ἐπιφάνειας τοῦ χαρτιοῦ πού ἢ παρθενία του διόλου δὲν τοὺς τρομάζει). Θεωρῶ λοιπὸν ὡς τοὺς καλλίτερος πεζογράφους τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας, τοὺς ἑξῆς: Τὸν Κόντογλου, τὸν Καστανάκη, τὸν Μυριβήλη, τὸν Ξεφλούδα, τὸν Πετσάλη, τὸν Καρα-

γάση, τὸν Ναπολέοντα Παπαγεωργίου (πού τὸν θεωρῶ ὡς ἕναν ἀπὸ τοὺς πῖο ὑποβλητικούς, πῖο δυνατοὺς καὶ πῖο ὀλοκληρωμένους διηγηματογράφους), τὸν Τερζάκη, τὸ Δέλιο (τοῦ ὁποῖου τὸ τελευταῖο «μυθιστόρημα» «Στὰ Ἴχνη τοῦ ἀγνώστου Θεοῦ» στάθηκε γιὰ πολλοὺς μιὰ σωστὴ ἀποκάλυψη) τὸ Σκαρίμπα, τὸ Σῶτο Χοντρόπουλο, τὸν Κοσμᾶ Πολίτη, τὸ Σφαικιανάκη καὶ ἴσως ἕνα-δυσὸ ἄλλους (πάντως ὄχι πάρα-πολύ γνωστούς), πού τὰ ὀνόματά των μοῦ διαφεύγουν. Σ' αὐτὰ νομίζω ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ προστεθοῦν καὶ κάποια ἄλλα πού τὸ ἔργο των ἂν δὲν εἶναι καθαρὴ δημιουργία (μολοντί γιὰ μένα ἡ κριτικὴ εἶναι δημιουργία σωστὴ), ἀποτελεῖ ὅμως ἔτσι ἢ ἄλλοιῶς, μιὰ σπουδαιότατη συμβολὴ στὴ νεοελληνικὴ μεταπολεμικὴ λογοτεχνία. Δηλαδὴ: τὸν Τίμο Μαλάνο τοῦ ὁποῖου τὴν ἐργασία (μοναδική) γιὰ τὸν Καβάφη, ὑπερεκτιμῶ, τὸν Αἰμ. Χουρμούζιο τοῦ ὁποῖου ἡ ἀδιάκοπη κριτικὴ προσπάθεια γιὰ τὴν ἐνημερότητα καὶ τὴ στοχαστικότητα πού τὴ διακρίνει δὲν μπορεῖ νὰ παροραθεῖ οὔτε στιγμή, τὸν Κλ. Παράσχο (ἂν καὶ δὲν ξέρω σὲ ποιά γενεὰ ἀκριβῶς ἀνήκει) πού ὁ «Ἴων Δραγούμης» του εἶναι ἀπαράμιλλο ἔργο στὸ εἶδος του μέσα σ' ὀλόκληρη τὴ νεωτέρα φιλολογίαν, τὸ Γιάννη Μπεράτη πού ἔδωσε τὴ γνωστὴ ἐξαισία ψυχαναλυτικὴ βιογραφία τοῦ Μπαντλάιρ, τὸ Θεοκόη πού ἔγραψε τὸ «Ἐλεύθερο πνεῦμα», τὸ Σπανδωνίδη, τὸν Πρεβελάκη, τὸν Καπετανάκη, τὸ Χατζίνη, καὶ τέλος τὸ Ζωγράφο Χατζηκυριάκο πού τὰ αἰσθητικὰ - κριτικὰ του σημειώματα προδίδουν ἕνα ἀνήσυχο καὶ ἐξαιρετικὰ καλλιεργημένο πνεῦμα (βλέπε περιοδικὰ: 3ο Μάτι, Σήμερα, Ν. Κράτος, Ἄλλα Τέχνη κ. ἄ.)

4. Γιὰ τίς τάσεις τῆς ποιήσεως δὲν ἔχω λόγους νὰ εἶμαι ἐνθουσιασμένος. Νομίζω ὅτι ἐξακολουθεῖ ἢ σχετικὴ προσπάθεια νὰναι σφραγισμένη γιὰ μιὰν ἀξεδυάλυτη σύγχιση. Ἴσως νὰ

δικαιολογείται κάπως αυτό το γεγονός (έν είναι έτσι όπως νομίζω), έφ' όσον ή ποίηση είναι ή τελειότερη μορφή τής Τέχνης—όρα περισσότερο φευγαλέα και γι' αυτό πιδ πολύ δυσάλωτη. Έν τοσοούτω παρατηρείται τó έξής περίεργο: τά περισσότερα βιβλία πού γράφονται είναι βιβλία στίχων! Παρ' όλ' αυτά όμως μπορεί κανείς νά ξεχωρήσει μερικά όνόματα μέσα σ' αυτό τόν ποιητικό λαβύρινθο. Είναι τά όνόματα πού έδωσαν μερικους άρτιους στίχους—άπό κάθε άποψη άρτιους. "Αν είναι λίγοι οί στίχοι αυτοί (μερικοί, καθώς σημείωσα) μπροστά στην άπίθανη, ποσοτικώς, παραγωγή, αυτό όφείλεται φαντάζομαι στό μπέρδεμα πού έφεραν μοιραία τά διάφορα καινά ποιητικά δαιμόνια. (Μπέρδεμα πού τó γέννησε και

τό ευνόησε ή έλλειψις μιάς πραγματικής μορφώσεως, και ιδίως ή έλλειψις άνεπτυγμένου αίσθητηρίου).

5. Θεωρώ πάντως ως καλλίτερος, έκτός άπό τόν Καρυτάκη και τήν Πολυδούρη πού έγραψαν υπέροχες στροφές, τούς έξής, άνκαι άνήκουν σέ έντελώς διάφορες σχολές: Τόν Κάισαρα Έμμανουήλ, τó Νίκο Καβαδία, τόν Άλέπη, τó Λάσκο, τó Δρίβα, τó Σκαρίμπα, τή Λιλή Ίακωβιδου και τόν Βρεττάκο. Πάνω άπ' όλους όμως, τοποθετώ τόν Κάισαρα Έμμανουήλ πού πιστεύω ότι είναι ό πιδ όλοκληρωμένος, ό πιδ λεπτός (άκρως λεπτός) ό πιδ άνθρώπινος άλλα και ό πιδ τραγικός νεοέλλην ποιητής—ποιητής άληθινά, σόλη τήν πλατεία σημασία τής λέξεως!

Ο Κ. ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ

1. 'Η πρόσκλησή σας, έχει και σοβαρότητα κ' ευγένεια.

"Όμως όφείλω νά σας πώ, ότι δέν παρακολούθησα τόσο ενημερωμένα τή νέα πεζογραφία μας, γιά νά γνωμοδοτήσω. Μέ γενικές γραμμές κι' όσο μπορώ νά ξέρω, φαντάζομαι πώς τά γνωστότερα όνόματα πού κυκλοφορούν ανάμεσά μας, είναι άρκετά κι' άντιπροσωπεύουν πολύ αξιόλογους λογοτέχνες. 'Η πεζογραφία μας όμως γενικά, δέν έρριξε άστραπές και όράματα στή ζωή μας. 'Ηρθε μετρημένη, φιλότεχνος, έγκυκλοπαιδική, μά δέ ζωήρεψε κανένα πάθος μας, δέν σύνθεσε συγκλονιστικά καμιά καθολική έποποιία τών τραγικών ήμερών. Πάντοτε ξεχώρισα, συγγραφείς μέ καταγωγικότητα άνθρώπινη, μέ κάποιο ιδιαίτερο πάθος και συγγραφείς πού άσχολοούνται μέ λόγια, μέ γραφικότητες. Οί πλείστοι τών πεζογράφων, μάς ξεγέλασαν μέ φαντασμαγορίες, μέ χτυπητές διηγήσεις, μέ πλοότο αίσθητικό. Έσωτερικώτερα δέν κλάψαμε, γιά κανένα ψυχικό μας πένθος,

δέν συντριφτήκαμε, δέν είδαμε καμιά πληγή μας νά ρέη αίμα πού τó συλλέγουν έξαίσια και στοργικά χέρια.

"Έτσι γενικά αυτά. Άλλοιώς ειδικώτερα γιά πεζογράφους μας, πολλές φορές έδειξα τήν αγάπη μου. "Όμως, όταν τίθεται έτσι καθολικά τó έρώτημα και παίρνει τήν εύρεία σημασία τού κριτηρίου γενεών και λογοτεχνικών έποχών, άδυνατώ νά μιλήσω μέ άλλη γλώσσα. Συνεπώς, δέν πιστεύω πώς ή σημερινή πεζογραφία μας θά μείνη. Ίσως, ή άλλη, πού τήν έτοιμάζει ή σημερινή.

2. Τό αντίθετο γίνεται μέ τή νέα ποίησή μας, κι' αυτό πολλοί λίγοι τó πιστεύουν. "Έχει άναχωρήσει άπό πολύ βαθύτερα στήθη και πνέει μέ όρμη λυρικών χειμάτων. Ένώ ή πεζογραφία μας ξεκίνησε μέ ρυθμικά καιάτονα μέσα, ή ποίησή μας άρχισε μέ σεισμό. 'Ο λυρισμός πιά στήν Έλλάδα, είναι πολύ διάφορης ποιότητας άπό τόν παλιό. Σήμερα οί κατευθύνσεις του άναζητοούν τó μαγικό ρευστό τών έ-

σωτερικών μυστικών μας, κι' αντί να πλανώνται στα παγερά σχέδια των αντικειμένων, εισέδυσαν στα ιερά άδυστα της δραματικής ανθρώπινης ψυχής.

Μέγας άνεμος αγνότητας έπνευσε στη νέα μας ποίηση. "Αν δέ βλέπομε ακόμα τὰ μεγάλα λυρικά έπη, άκούμε συχνά κραιγές ανθρώπων και μουσικούς φθόγγους. Πλουτίζεται τὸ νέκταρ τὸ εὐφρόδου, πού σκορποῦν οἱ λυρικές φάλαγγες ποιητῶν. "Ο Καρωτάκης, μὲλες τις κακές συνέπειες πού άσκησε στήν ποίησή μας, μάς έσκισε πολλές φορές, τις άδιατάρακτες σιγές της άγνοιας μας. "Η Πολυδούρη, ὁ Κανελλής έρριξαν νέα σπέρματα ποιητικής φωνής. "Ο Λάσκος κι' δταν κάνει ποιητικές τρέλλες, άνοίγει τή θύρα της ψυχής μας με βιαίότητα. "Η "Ρίτα Μπούπη με τούς περίφημους ύμνους πρὸς τήν λυρική άγνότητα τῶν σφυγμῶν τῆς σιγῆς της. "Ο "Αλ. Μπάρας, ὁ άγγελικός Ρίτσος τοῦ τραγουδιοῦ τῆς άδελφῆς του, ὁ Βρεττάκος με τις άσυλλόγιστες άδελφούλες πού θά τις πάρει ὁ άνεμος ἀπὸ τούς κρινους πού άνέβηκαν, ὁ "Ελύτης, ὁ Σεφέρης, ὁ Καϊ-

σαρ "Εμμανουήλ, ὁ Καββαβίας με τὰ ὄργανά του μιά φωνή άγνή και βαθύτερη πού ζύπνησε τελευταία και στήν "Ελλάδα. "Όλοι τους αναζητοῦν άκόμα. Πλέουν με πελαργούς ὄνειρων και ταξειδεύουν με παράξενα πλοία μουσῶν. "Αλλά κάπου-κάπου, άφίνουν φωνές βαθύτερες, πού τις άκούνε οἱ άνθρωποι και διαποροῦν. "Απὸ πού τάχα νά ἦρθε; "Ετσι σά νάσαι ἡ καθολική φωνή τῆς γενιῆς μας, άπ' τούς αντιπροσώπους της.

"Όλα αυτά δέν τὰ βλέπομε ὄλοι μας. Καί άκούμε καθημερινά διαφωνίες, πάλη, μάχες. Ζοῦμε άκόμα με φίλιες μας, τις έχθρότητες, τις φιλοφρονήσεις τῶν γνωριμιῶν μας. "Όταν τὰ προσφέρουμε κάποτε θυμιαμα θεοῦ, αυτά στο βωμό τοῦ άγνωστου θεοῦ, πού μάς βραίνει με τήν άσκητική παρουσία του, ἴσως τὰ λόγια πού σκορπίσαμε ὄλοι με άπληστία στο ἄθω χαρτί, νά πάρουν κάποια σημασία. Τότε, δταν θά πάσουμε νά λογαριάζουμε τις μπόρες, τὰ σπασμένα ἴστια και τὰ συντρίμματα και θ' άκούμε μόνο τὸ τραγοῦδι τῶν ναυτῶν άφοῦ πρέπει νά φύγουμε, άφοῦ κάπου τὰ πουλιά έχουν μεθύσει.

Ο Κ. ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ

Θ' άπαντήσω συλλογικά στις έρωτήσεις σας, και τοῦτο γιατί πιστεύω πὸς άνάγονται κατά βάθος στο ἴδιο ζήτημα:

"Εδῶ κι' έφτά—οχτώ χρόνια εἶχε ριχτεί μέσα στή λογοτεχνική ζωή μας ἕνα σύνθημα: «"Ανθιση τῆς πεζογραφίας!» Μία πλειάδα ἀπὸ νέους συγγραφείς εἶχε έμφανιστεῖ τότε, σχεδόν ὁμαδικά, κι' εἶχε δείξει πὸς, έμφορούμενη ἀπὸ μιά νεανική ὀρμητικότητα ὄχι και πολὺ συνηθισμένη στή νεοελληνική ζωή, άγωνιζόταν ἀπὸ παράλληλους δρόμους μά και μ' ἕνιατο παλμό, νά πλατύνει τούς πνευματικούς ὀρίζοντες τῆς λογοτεχνίας μας. Γράφτηκαν έργα, συζητήθηκαν, βαθμολογήθηκαν, άμφισβη-

τήθηκαν, μά ὄλοι οἱ κριτές τους συμφωνοῦσαν πὸς, ὄσχετα με τις κατά μέρος έπιτεύξεις, τὸ φαινόμενο ἦταν ἄξιο νά χαιρετιστεῖ ενθουσιαστικά.

"Απὸ τότε περῶσαν τὰ έφτά—οχτώ χρόνια πού προανάφερα—ὄχι περισσότερα. Δέν ξέρω αν βρισκομαι τόσο πολὺ ἔξω ἀπὸ τήν πραγματικότητα ὡστε ν' άγνοῶ πὸς στή σύγχρονη "Ελλάδα ὁ ρυθμὸς τῆς πνευματικῆς ζωῆς μας εἶναι τόσο πολὺ ταχύς—άσύγκριτα ταχύτερος παρά στις μεγάλες χώρες—ὡστε μέσα σέ πενταετίες ἢ ὄχταετίες, γενεές ὀλάκερες νάρχονται, ν' άναπτύσσονται, νά κρίνονται και νά περνοῦν. Θά τὸ εὐχόμεν νά ὑπάρχει μιά τέτοια δημιουργ-

γική εὐφορία στὴ νεοελληνικὴ φυλῆ, ὁμολογῶ ὅμως πῶς, ὡς τὴν ὥρα, δὲν τὴ βλέπω.

Ἡ γενεὰ γιὰ τὴν ὁποία εἶχε ριχτεῖ τὸ σύνθημα τῆς «ἀνθισσης», βρίσκεται τὸν τελευταῖο τοῦτον καιρὸ μπροστά σ' ἕνα παράδοξο φαινόμενο: Ἡ πίστωση χρόνου ποῦ τῆς εἶχε φαίνεται δοθεῖ, ἐξαντλήθηκε ἐν ἀγνοίᾳ τῆς. Ἐνα καινούργιο σύνθημα ρίχνεται στὴν ἀγορὰ ἀπὸ διαφόρους (δχι καὶ τόσο καλόπιστους, τὸ φοβᾶμαι): «Ἀπογοήτευση, ἀποτυχία, μηδέν, αὐτοεπανάληψη, ἐξάντληση!». Ἡ γενεὰ ποῦ εἶχε ἴδει νὰ τῆς ἀνοίγουν μιὰ σελίδα λευκὴ τῆς Ἱστορίας, δὲν πρόφτασε ν' ἀπλώσῃ ἀκόμα τὸ χέρι τῆς γιὰ νὰ γράψῃ τὴν ἐποχὴ τῆς καὶ τὸ βιβλίο κλείστηκε! «Βιασύνῃ πάρα πονηρή!» λέει ὁ Ἄμλετ. Οἱ πεζογράφοι τῆς «γενεᾶς 1930», δὲ συμπλήρωσαν ἀκόμα ὁ καθένας τοὺς ἴσως—ἴσως τὰ 35 χρόνια τῆς ζωῆς τοὺς καὶ βρίσκονται ξεγραμμένοι σχεδὸν ὀριστικά. Καλὰ νὰ τὰ πάθουν ὅμως! Γιατὶ τίποτα δὲ γερνάει τόσο τὸν ἄνθρωπο, τουλάχιστον στὴν Ἑλλάδα, ὅσο ἡ δουλειά. Ὑπῆρχε ἕνας τρόπος νὰ μείνουν ἰσοβίως νέοι: Νὰ μὴν κάνουν ποτέ τίποτα. Δὲν ἐπωφελήθηκαν καθόλου ἀπὸ μερικὰ ἀνάλογα παραδείγματα τοῦ παρελθόντος...

Δὲν πιστεύω στὴν «ἀποτυχία» ὅπως καὶ δὲν πιστεύω στὸ ἀπόλυτο τῆς «ἀνθισσης». Ἡ γενεὰ τοῦ 1930—δὲν ἐξαιρῶ καὶ τοὺς ποιητὰς τῆς—δὲν ἔδωσε ὡς τὴν ὥρα ἀριστουργήματα

καὶ δὲν μπορῶ νὰ ξέρω ἂν θὰ τὰ δώσει ἢ ἂν δὲν θὰ τὰ δώσει. Πιστεύω ὅμως ἀπόλυτα πῶς μὲ τὴ γενναία τῆς ἐξόρμηση, μὲ τὶς κατευθύνσεις ποῦ ἔδωσε στὴ λογοτεχνία μας, μὲ τὸ πλάταμα τῶν ὀριζόντων καὶ τὸ βάθος τῆς πνευματικῆς τῆς ζωῆς, δικαίωσε κι ὀλας ἀπόλυτα τὴν ἱστορικὴ ἀποστολὴ τῆς. Ἀποτέλεσε ἕνα σταθμὸ. Σημείωσε μιὰ χρονολογία. Χάραξε δρόμους. Κι' οἱ νέοι τοῦ ἀμέσου μέλλοντος, ὅταν θὰ δώσουν τ' ἄρτιά τους ἔργα, θὰ κάνουν τὴν συγκομιδὴ ἐκείνων τῶν καρπῶν ποῦ τὴ δίκαια ἀπολαβὴ τοὺς φαίνεται ν' ἔρνιόνται σήμερα κάποιοι στοὺς πρωτεργάτες τῆς.

Τίποτ' ἄλλο. Συχωρέστε με ποῦ ἡ ἀπάντησή μου παίρνει λιγάκι καὶ τὸ χαρακτήρα ἀπολογίας. Δὲν πιστεύω πῶς θὰ μᾶς ἀνάγκαζαν νὰ κάνουμε τὸν ἰσολογισμό μας τόσο γρήγορα. Μὰ ἀφοῦ τὸν θέλουν, ἕς τὸν ἔχουν! Ἐλπίζω, ὅταν θάρθει τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ποῦ ἐμεῖς ἀξιώσαμε ἀρχικὰ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας, τὸ ἐνεργητικὸ νὰ εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερο. Τώρα, ἐκεῖνο ποῦ μποροῦμε νὰ ὑποστηρίζουμε, εἶναι πῶς, μὲ τὸ νὰ μὴ προσφέρουμε τὴν ἀτομικὴ ἐξυπηρέτηση στὸν ἑαυτὸ μας ποῦ δίνουνε στοὺς συγγραφεῖς τ' ἀριστουργήματα, δὲν ἀστοχήσαμε καὶ στὴν ἀποστολὴ μας ποῦ χτές ἦταν μιὰ ἐξόρμηση, σήμερα μιὰ πραγματικότητα κι' αὐριο θὰ εἶναι ἴσως—ἴσως μιὰ Ἐποχὴ...

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑ

Λένε πώς ένας συγγραφέας που αφιερώνει ένα μεγάλο μέρος της ζωής του στη σκέψη και στην τελειοποίηση της τέχνης του δεν είναι πολύ συμπαθητικός, και αν μένει ξένος στα προβλήματα της εποχής, θεωρείται και εγωίστης. Αμφιβάλλουν για την αποτελεσματικότητα της τέχνης του μέσα σ' έναν κόσμο ταραγμένο και για την επίδραση που μπορεί να έχει επάνω σε ανθρώπους που αναζητούν δουλειά, σε γυναίκες και σε παιδιά πεννασμένα, καθώς και στη μεγάλη μάζα της ανθρωπότητας που αγωνίζεται αναζητώντας την ασφάλεια και την ειρήνη. Οι συγγραφείς που ένδιαφρονται για την τέχνη και μόνο γι' αυτήν θεωρούνται κάποτε σαν άνθρωποι που «πήραν διαζύγιο με τη ζωή», και μάλιστα που επιθυμούν να «δραπέτεύσουν» από αυτήν.

Λένε επίσης ότι ο συγγραφέας που θεωρεί τους άνδρες και τις γυναίκες σαν άτομα και όχι σαν μονάδες μέσα στη μάζα—έθνος, φυλή ή οικονομική τάξη—δεν κάνει τίποτε για ν' αύξηση την ευτυχία ή να λιγοστέψει την δυστυχία της ανθρωπότητας και ότι η δράση του μοιάζει με την ενέργεια ενός ναρκωτικού. Αυτό είναι ψέμμα, και θα το αποδείξουμε εφαρμόζοντας στον μέσο αναγνώστη την άρχη της δημιουργικής φαντασίας. Θα διακρίνουμε επίσης μία σχέση μεταξύ ζωής, και τέχνης, στο σύγχρονο κόσμο, σχέση που δεν την αναγνωρίζουν εύκολα εκείνοι που φαντάζονται ότι είναι «μοντέρνοι».

Πρέπει να κάμουμε διάκριση μεταξύ ευτυχίας και ευχαρίστησης. Η ευχαρίστηση εξαρτάται από την άμεση ικανοποίηση της επιθυμίας. Η ευτυχία είναι ένα αίσθημα που νοιώθει κάποτε ο άνθρωπος, όταν έχει την έντύπωση ότι η ζωή του έχει αξία, ότι βαδίζει σε μεγάλα πεπρωμένα και, επάνω απ' όλα, ότι οδεύει για την πλέρια και ολοκληρωτική της άναπτυξη.

Η δυστυχία βρίσκεται μέσα στη σύγχυση, στη διαίρεση του μυαλού, στη συναίσθηση ότι γελάσθηκε κανείς, ότι ξεστρατεύθηκε, ότι ζη στην τύχη, δίχως να υποτάσσεται σε καμιά μορφή. Μιά δυστυχισμένη ζωή μοιάζει με ένα κακοφτιαγμένο βιβλίο, σκαρπιέται εδώ κ' εκεί, δίχως να περιέχει μέσα της καμμίαν υπόσχεση μορφής. Και αν τόσο δυσκολευόμαστε να ζούμε, είναι προπαντός γιατί δυσκολευόμαστε ν' αναγνωρίσουμε την πραγματική μορφή της ζωής μας και μάλιστα γιατί δεν ξέρουμε καν αν έχει η ζωή μας μία μορφή.

Το χαρακτηριστικό της σημερινής εποχής, εκείνο που μας ξεχωρίζει από καθαρά από τους προγόνους μας και που δίνει στο «μοντέρνο» μία ιδιόζουσα σημασία, είναι αυτή η διαίρεση του μυαλού, αυτή η ανικανοποίητη επιθυμία μορφής και λογικής μέσα στη ζωή που προξενεί την δυστυχία των ανθρώπων. Βρισκόμαστε σε μιάν εποχή σκεπτικισμού και πολλοί άνθρωποι που έβγαλαν από μέσα τους την πίστη των προγόνων τους,

ἀναζητούν μια νέα πίστη πού ν' αντικαταστήσει τήν παλιά. Βρισκόμαστε σέ μιάν εποχή ἐπιστημονική, κατά τήν ὁποία οἱ γνώσεις τοῦ ἀνθρώπου ξεπέρασαν τήν σοφία του καί κατά τήν ὁποία ὁ ἀνθρώπος βρασνίζεται ἀπό τήν καταστρεπτική δύναμη τῶν ἰδίων του ἐφευρέσεων, πού δέν μπορεῖ πιά νά τήν συγκρατήσει. Βρισκόμαστε σέ μιάν εποχή ἀγρίων παραδοξοτήτων κατά τήν ὁποία τὸ σύστημα τῆς κατανομῆς εἶναι τόσο ἀτελές ὥστε σέ ἕνα μέρος τοῦ κόσμου καταστρέφουν τὰ τρόφιμα πού τὰ ζητοῦν ἄλλοῦ, μέ ἀγωνία, ἄνδρες καί γυναῖκες. Βρισκόμαστε προπαντός σέ μιάν εποχή πού προβάλλει κανεῖς στὸν ἑαυτό του ἐρωτήματα. Ἡ νεολαία δέν βρίσκει καμιά διέξοδο στοὺς ἐνθουσιασμούς της καί ξαναλέει ὁλοένα: «Γιατί; Τι σημασία ἔχει ἡ ζωὴ μου; Ποιὰ εἶναι ἡ μορφή της;» Καί γιὰ νά μεταχειρισθοῦμε τὴ φράση τοῦ Οὐέλς: «Ποιὰ εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ μέλλοντος;» Ὅταν τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ δέν βρίσκουν ἀπαντήσεις, ἡ ἀθλιότητα, ἡ ἀγανάκτηση ἢ ἡ μάταιη δυσσρέσκεια δέν ἀργοῦν νά ἐμφανισθοῦν. Αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσία τῆς δυστυχίας τῆς ἐποχῆς μας.

Ἄκόμη ἕνα «γιατί;» Ἄν δέν διακρίνομε τὴν εἰκόνα τοῦ μέλλοντος καί εἴμαστε ἀνίκανοι νά ξεχωρίσουμε μιὰ μορφή πού συμπληρώνει τὸν ἑαυτό της ἀνάμεσα στὴ σύγχυση τῆς σύγχρονης ζωῆς, ἡ ἔλλειψη αὐτὴ δέν ὀφείλεται ἄρα γε σέ μιὰ χρεωκοπία τῆς φαντασίας μας; Αἰσθανόμαστε μέσα μας τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς μορφῆς ζωῆς πού περιμένει νά συμπληρωθῇ—καί ἂν δέν εἴχαμε αὐτὴ τὴ συναίσθη-

ση δέν θάχαμε πολλοὺς λόγους νά ζοῦμε καί κανένα λόγο γιὰ νά παλεύομε γιὰ νά ζοῦμε καλά. Ἴδου ἡ σημασία τῆς λογοτεχνίας γιὰ τὸν μέσον ἀναγνώστη, τῆς ζωγραφικῆς γιὰ τὸν θεατῆ, τῆς μουσικῆς γιὰ τὸν ἀκροατῆ, καί τῆς τέχνης γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Διαποτίζουν τὸ ἄτομο μέ τὴν ἰδέα τῆς φόρμας. Ὅχι μόνο δέν τὸ ναρκώνουν, ἀλλ' ἀπεναντίας τὸ σπηρουιάζουν καί τὸ ὑποχρεώνουν νά φαντάζεται αὐτὰ τὰ πράγματα πού δίχως τὸ δράμα τῶν δέν μπορεῖ νά γνωρίσει τὸν ἑαυτό του οὔτε νά νοιώσει εὐτυχία καί γαλήνη. Μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια μπορεῖ δίκαια νά ζητήσει κανεῖς ἀπὸ τὴν τέχνη νά «παρουσιάσει ἕναν καθρέφτη στὴν φύση».

Ἡ σπουδαιότερη ἀξία τῆς δέν εἶναι στὴν παράσταση τῶν γεγονότων, οὔτε στὴν κρίση ἀπάνω σ' αὐτά. Εἶναι στὴ δύναμη πού ἔχει νά ὑψώνει ἀπέναντι στὸν ἀνθρώπο, εἶναι καθρέφτης πού μέσα του μπορεῖ νά βλέπει ὅ,τι ἦταν, ὅ,τι γίτεται καί μέ τὴν ἐνέργεια τῆς δημιουργικῆς φαντασίας, νά θεωρῇ τὸν ἑαυτό του ὅτι ἀποτελεῖ μέρος μέσα στὴ φύση καί ἴσως καί νά νοιώθῃ ἕναν θεὸ μέσα του. Μὲ τὴ βοήθεια τῆς φόρμας, ὁ μέγας τεχνίτης μεταδίδει τὴν ἰδέα τῆς φόρμας στὴν ἀνθρωπότητα. Ὁ καλλιτέχνης δέν βρίσκει στὸν κόσμον αὐτὸ γιὰ τὴν δόξα καί γιὰ τὴν δύναμη. Βρίσκεται ἐδῶ κάτω γιὰ νά ἀκούῃ ὅσο καί γιὰ νά μιλή, ὥστε ἡ ἀνθρωπότητα νά κατορθώσῃ—ὄχι ἀπὸ αὐτόν, ἀλλ' ἀνάμεσα ἀπὸ αὐτόν—ν' ἀναδημιουργηταί ἀκατάπαυστα.

ΚΑΡΟΛΟΣ ΜΟΡΓΚΑΝ
(Μεταφρ. Γ. Δαμόρη)

Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΝΑΛΑ

«Ο καλός ραγιαῖς τῆς Κασιμίρης εἶνε ὁ πῶς δυνατὸς στὴν Ἰνδία. Ὅριζει ἀπὸ τὰ Ἰμαλάια ὡς τὴν νότιαν ἀκρὴ τῆς Λαχόρης. Εἶνε καὶ ὁ πῶς εὐτυχημένος. Ἐχει μιά γυναῖκα πού ὁποιος τὴν βλέπει θυμάται τὰ ὠχρὰ ρόδα τοῦ Ῥαμισεράμ καὶ τοὺς φιλιδιοένιους λυχνοστάτες τῆς Τσαγγόρης. Ἐχει κι' ἕναν ἀνεψιὸ πού εἶνε ἡ μόνη γενιὰ του ἀπὸ τὸ αἷμα του τὸ ἴδιο. Ὁ καλὸς ραγιαῖς τῆς Κασιμίρης ἔχει κι' ἕνα δακτυλίδι πού τὸ ἀδετο ὀπάλι του κρύβει φαρμάκι κόμπρα.

Πεσμένος σὲ διβάνι πλούσιο ὁ Νάλας, ὁ καλὸς ραγιαῖς τῆς Κασιμίρης διαβάζει τὶς ἐπιγραφές πού ὁ ἴδιος ἔβαλε καὶ λάξευαν στὸ πολῦτιμο ξύλο τῶν τοίχων:

Ἄγάπη. Ἄγάπη. Ἄγάπη.

Καὶ παρακάτω:

«Ἄγάπη τῶν ὁμοίων μου ἀδελφῶν μου καὶ ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ζῶων, ἀγάπη ὅσων βλέπουν τὰ μάτια μου καὶ ὅσων ἀγκαλιάζει ὁ νοῦς μου, εἶσαι ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς μου, εἶσαι ἡ ἴδια μου ἡ ζωή.»

Καὶ σὲ ἄλλο μέρος:

«Ὅπως μᾶς τὴν ἔδωκαν οἱ Θεοί, ἡ ζωὴ μας ἔπρεπε νὰ εἶνε μόνο σεμνὴ χαρὰ. Οἱ στιγμὲς τῆς λύπης εἶνε κλεμμένα κομμάτια ζωῆς. Ἐσπείρα στὴν ψυχὴ σου τὴν ὑποψία; Λυπήθηκες γιατί ἔμαθες πῶς σὲ φθονοῦσα; Σ' ἀποπῆρα, σ' ἔβρισα, σὲ ψύχραινα; Μ' ἕνα λόγο σοῦκανα λύπη ἀδελφέ μου; Φονῆάς τῆς χαρᾶς σου, ἀξίζει νὰ τιμωρηθῶ σὰν τῆς ζωῆς σου φονῆας.»

Καὶ σ' ἄλλο μέρος:

«Ἀφοῦ ὅπως λένε οἱ Βέδες εἴμαστε κομμάτια τῆς πνοῆς τοῦ Θεοῦ, πῶς μποροῦμε νὰ τιμῶσουμε τὸ μεγάλο Παν καλλιτερο παρὰ μὲ τὴν ἔνωση τῶν κομματιῶν του; Καὶ ξέρεις ἐσύ, ἀδελφέ μου, ἔνωση ψυχῶν χωρὶς ἀγάπης;»

Καὶ ἄλλου:

«Τὸ εἶπα καὶ τὸ ἐφώνησα πῶς ἔπιασα τὴν εὐτυχία μου ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Ὅμως δὲν ἀγαπῶ μόνο γιὰ νάμαι εὐτυχής. Ἡ ἀγάπη δὲν εἶνε τὸ αὐστημά μου. Αὐτὸ θάταν ἕνας μικρὸς ἐγωϊσμός. Δὲν εἶνε κἀν ἀνάγκη τῆς ψυχῆς μου τυφλῆ. Σ' ἀγαπῶ πρῶτα γιὰ σένα ἀδελφέ μου καὶ

θέλω πρῶτα τὴν δική σου εὐτυχία. Γι' αὐτὸ σοῦ εὐχομαι νὰ μ' ἀγαπήσης. Ὅχι τόσο γιὰ μένα. Γιὰ σένα. Γιατί εἶνε ὁ καλὸς λιτερος τρόπος νὰ εἶσαι εὐτυχής.»

Κι' ἀφοῦ ἐδιάβασε αὐτὲς καὶ ἄλλες ἐπιγραφές τῶν τοίχων, ὁ Νάλας ὁ καλὸς ραγιαῖς τῆς Κασιμίρης, ἐκάλεσε τὸ λαξευτὴ του τὸν Μαθούρα καὶ τοῦ εἶπε:

«Θέλω νὰ βάλω στὸν τοῖχο μιά ἐπιγραφή πού γυρίζει μέρες στὸ νοῦ μου. Τὸ νόημά της εἶνε τὸ ἀπολόγημα τῆς πῶς πλείρας ἐμπιστοσύνης. Νὰ μὴ φοβοῦμαστε ἐκείνους πού μᾶς κρατοῦν στὰ χέρια μας τὴν τιμὴ μας. Μαθούρα, ὁ ἀνθρώπος εἶνε στὸ φυσικὸ του καλόγνωμος. Ἡ ἐμπιστοσύνη τὸν ἀμαρτάνει ἐναντίονα στὴν ἀμαρτία. Ἐμεῖς πάλι, διώχνοντας τὰ βάσανα τῆς ὑποψίας, ζοῦμε πῶς εὐχάριστη τὴ ζωὴ μας.

— Ῥαγιαῖ μου, ρώτησε τότε ξαφνισμένος ὁ λαξευτής, μὴν ἔμαθες αὐτὸ πού διδάσκει ὁ Μίνγκ—Τσέ καὶ θέλεις νὰ βάλῃς τὸ ἀνάστοφο νόημα στὴν ἐπιγραφή σου;

— Τί λέει ὁ Μίνγκ—Τσέ;

— Ὁ Μίνγκ—Τσέ ὁ σοφὸς τῶν κιτριῶν φυλῶν πού εἶνε πίσω ἀπὸ τὰ ψηλά βουνά πού σκιαζοῦν τὸ ραγιαῖτο σου, ἐκήρυττε περίου στοὺς πιστοὺς τῆς δικῆς του σοφίας: Ὅποιος ἐμπιστεύεται ἀνόητα, διπλᾶ ἀμαρτάνει. Ὁ ἄνθρωπος εἶνε στὸ φυσικὸ του ἀδύνατος. Γιὰ ζημιὰ μας καὶ ζημιὰ του ἡ ἐμπιστοσύνη μας τὸν βοηθεῖ στὴν ἀμαρτία.

Τὰ λόγια τοῦ λαξευτῆ ἔβαλαν τὸ Νάλα σὲ βαθειὰν ἔννοια. Ὅλη τὴ μέρα τοῦ τυράνησαν τὸ νοῦ στοχασμοὶ πού δὲν τὸν εἶχαν ἀγγίξει ἀκόμα. Κι' ὅταν ἦρθε τὸ βράδυ, ὁ Νάλας εἶπε καὶ τοῦ κάλεσαν τὴν γυναῖκα του καὶ τὸν ἀνεψιὸ του κι' ὅταν αὐτοὶ ἦλθαν ὁ Νάλας, ὁ ἀλαφρόγνωμος ραγιαῖς τῆς Κασιμίρης μπροστὰ στὴν γυναῖκα του, εἶπε στὸν ἀνεψιὸ του:

— Σίγκρα, παιδί μου, γενιὰ μου μοναδική, νοιώθω μιά βαρειά εὐθύνη νὰ μὲ βαρβαίνει. Σίγκρα, ὁ ἀνθρώπος εἶνε στὸ φυσικὸ του ἀδύνατος κι' ἐγὼ πιστεμένος στὴν ἀδολή σας ψυχὴ σὰς ξέχασα στὴν ἐπιβολὴ τῆς ἀπειρῆς σας νιότης. Σίγκρα,

μή μου κάνεις τό κακό ἀμαρτύρητα. Μόνο σάν νιώσης τό πάθος νά σοῦ ταράξη τήν ψυχή, ἔλα νά μέ δῆς καί μαζί θά βροῦμε τή γιαιτριά σου. Κι' ἄν ἔρθης καί μου πῆς: «Θέλω τά πλήθια τά μακρόμαλλα κατσικία σου καί τά λαμπρά σου πετράδια», θά σοῦ τά δώσω μέ τήν καρδιά μου. Κι' ἄν ἔρθης καί μου πῆς: «Θέλω τήν πιό θμορφη γυναίκα τοῦ ραγιατοῦ σου», θά σοῦ πῶ: «πάρε τήν φθάνει νά εἶνε μέ τό θέλημά της.» Κι' ὅ,τι ἄν ἔρθης νά μου ζητήσης καί νά μου πῆς, ἄν εἶνε μπορετό νά γίνῃ θά γενῆ κι' ἄν δέν εἶνε μαζῆ θά βροῦμε τή γιαιτριά σου.

Ύστερα γύρισε στή γυναίκα του καί εἶπε μπροστά στόν ἀνεψιό του: «Δέν ξέρω τί θά μποροῦσες νά ποθήσης καί τί νά ζητήσης ἐσύ. Βάτη μου καλή καί ἀγνή καί ἄδολη. Μά θ' ἄρθῃ ἴσως μέρα πού θά σκεφθῆς πώς τά χρόνια μου κάνουν τρεῖς φορές τά δικά σου. Καί θ' ἄρθῃ ἴσως μέρα πού θά προσέξης πῶς στό παλάτι βρίσκονται νεώτεροί μου καί θά σκεφθῆς πώς τά χέρια τους εἶνε πιό δυνατά καί τό κορμί τους πιό θερμοῦ ἀπό τό δικό μου. Βάτη μου καλή καί ἀγνή καί ἄδολη, μή μου κάνεις τό κακό ἀμαρτύρητα γιατί δέν εἶνε τίποτα τόσο ἀσχημο σάν τό ψέμα. Μόνο σάν νιώσης τό πάθος νά σοῦ ταράξη τή ψυχή, ἔλα νά μέ βρῆς καί μαζί θά βροῦμε τή γιαιτριά σου».

Εἶπε καί τούς φίλησε στό μέτωπο καί τούς ἄφησε νά φύγουν. Μά ὅπως ἔβγαιναν ἐκεῖνοι, οἱ ματιές τους ἀνταμώθηκαν καί χωρίς νά εἶνε αὐτῆ ἡ πρώτη φορά, τήν φορά τούτη στό πρόσωπό τους ἀνέβηκε τό χρώμα τῆς ντροπῆς καί ἡ Βάτη ἔννοιωσε σάν ἕνα κύμα ζέστης νά χύθηκε ἀπό τό σῶμα τοῦ Σίγκρα καί νά τήν ἐκύκλωσε καί νά πέρασε στό σῶμα τό δικό της.

«Ραγιαῖ μου, εἶπαν μιά μέρα στό Νάλα οἱ γυναίκες τοῦ παλατιοῦ, δέν βλέπεις πώς ἡ Βάτη κλαίει καί χάνεται, πώς ὁ νοῦς της εἶναι μακρῶς, πώς τήν ἔχει ἀφίσει ἡ ψυχῆ της; Ὅταν κάθεται στόν ἀργαλειό οἱ σαίτες πέφτουν ἀπό τ' ἀδύναμα χέρια της κι' ὅταν σηκώνεται ἐμεῖς βάζομε σέ τάξη τά μερδεμένα της ὑφάδια. Δέν παίζει δέν χαίρεται ὅπως πρῶτα. Δέν τρέχει μέ τά χέρια γεμάτα καρπούς νά μᾶς τοῦς ρίχνῃ μέ γέλοια ὅπως πρῖν. Κι' ὅταν τραγοῦδι, τό τραγοῦδι της εἶνε κεντημένο μέ στεναγμούς καί μοιάζει σάν μοιρολόι». Σάν ἄκουσε αὐτά ἐπόνεσεν ὁ Νάλας. Θυμήθηκε πώς βυθισμένος στά δασκαλέματα τοῦ νοῦ εἶχε μέρες καί νύχτες νά τήν δῆ. Κι' εἶπε καί τοῦ τήν ἔστειλαν κι' ὅταν τήν ἀντίκρουσε τήν πόνεσε πιότερο ἡ καρδιά του. Θύμιζε κίτρινο λωτό πού ξεψυχᾷ στό βυθό φαρμακεμένης λίμνης. Καί κείνη γιατί εἶδε τή συμπίονία του ἔπεσε στά γόνατα,

ἀγκάλιασε μέ τά χέρια της τά δικά του καί τοῦ φώναξε: «Σῶσε με, σῶσε με... Μοῦ τῶπες πώς ὅ,τι νά μου λάξη, ἐσύ θά μέ γλυτώσης».

—Τί ἔχεις;

—Δέν ξέρω. Εἶμαι σάν τό κερὶ πού τό λυώνει ἡ ἴδια του ἡ φλόγα.

—Μὴν ἔχεις βαθειάν ἀποθυμιά;

—Δέν ξέρω νάχω ἀποθυμιά. Ὅμως λυώνω καί χάνομαι κι' εἶμαι σάν νά μὴν εἶμαι.

—Κι' ὁ ὕπνος πού δίνει σῶμα στά πάθια μας καί ζωντανεύει τοῦς καῦμούς μας δέν σοῦδειξε τίποτα; Δέν ὑπνιάστηκες τόν καῦμό σου;

Τό πρόσωπό της ἔγινε τότε, σάν τοῦς κίτρινους φωτῶδες ὅταν στά πέταλά των ἀνάβει φωτιές ὁ ἥλιος πού πεθαίνει.

—Ναί, ναί. Κάθε νύχτα ὑπνιάζομαι πῶς κοιμοῦμαι στήν ἀγκαλιά τοῦ Σίγκρα. Ἡ πνοή του μοῦ χαιδεύει τό πρόσωπο σάν τό μυρωμένο ἀέρι τοῦ Νοῦτου τοῦ φυσᾷ τήν ἀνοιξη ἀπό τοῦς κήπους τῶν γλασεμιῶν κι' ὅταν τό χέρι του ξεκουράζεται στό στήθος μου, ἡ καρδιά μου ἀνταρτίζει μέσα μου καί ζουλιάντα θέλει νά πεταχτῆ καί νά δοθῆ κι' αὐτῆ στό χᾶδι τοῦ χεριοῦ του. Καί σάν νά νοιώθω πώς εἶναι δνεῖρο παρακαλῶ νά μὴν ξυπνήσω ποτέ. Καί σάν ξυπνήσω πλημμυρίζει μέ ὁ τρόμος τοῦ θανάτου. Ἔτσι τήν κάθε νύχτα ζῶ. Ἔτσι τήν κάθε αὐγὴ πεθαίνω.

Ὁ Νάλας τήν ἐμάτιασε ὦρα πολλή μέ πίκρα πολλή κι' ὕστερα βγήκε κι' ἀντάμωσε τόν ἀνεψιό του.

— Σίγκρα, ἡ Βάτη σ' αγαπᾷ.

Ὁ Σίγκρας σάν τᾶκουσε δέν εἶπε τίποτα, μόνο τό πρόσωπό του τό φώτισε ἡ χαρά καί ἔκλεισαν παθητικά τά ὠραία του μάτια.

Κι' ὁ Νάλας στή χαρά γιά τὸ μαντάτο πού τοῦφερε κατέλαβε πῶς τό ἴδιο πάθος τόν τυραννοῦσε κι' αὐτόν καί πῶς κι' οἱ δυὸ στάθηκαν τίμιοι στό μεγάλο τους πάθος. Καί γιατί δέν τούς εὔρισκε φταίξιμο τοῦς πόνεσε βαθυά, μά ἡ ψυχῆ του πλάνταξε γιά τή δική του τῆ μοῖρα. Καῦμοι πού δέν τὸν τάραξαν ποτέ, τὸν τίναξαν σύγκορμα καί σκέπασε μέ τίς παλάμες τά δακρυσμένα του μάτια.

— Καί μένα; Μὲ σκεφθήκατε ἐμένα;... τά χρόνια μου δέν εἶχαν γιά τῆ Βάτη λαχτᾶρα δυνατῆ μά ἡ καρδιά μου πολὺ τήν ἐπονοῦσεν. Ἦταν ὁ ἥλιος μου; κι' ἄν ἡ πίκρα του δέν μποροῦσε νά ζωντανέψῃ τοῦς στεῖρους πόθους τοῦ κορμιοῦ μου ὅμως στά μάτια μου ἦταν γλυκὸ τό φῶς του.

Καί σωριάστηκε σ' ἕνα διβάνι καί τό σκληρὸ μελισσολόγι τῶν στοχασμῶν του χιούμηξε κατάψυχα κι' ἦταν ὁ κάθε στοχασμὸς κεντρὶ κι' ἦταν κάθε κεντρὶ καί βόνος.

† ΔΙΟΜΗΔΗΣ Ν. ΚΑΒΑΦΑΚΗΣ

ΤΟ ΠΡΟΝΟΥΝΤΣΙΑΜΕΝΤΟ

Ο κ. Γρηγόριος Ξενόπουλος θέλησε ν' απαντήσει στο «προνουντσιαμέντο» των «Μακεδονικῶν Ἡμερῶν». Καί ποῖδ ἦταν τὸ φοβερὸ τοῦτο προ-νουντσιαμέντο; Ἐπανάσταση τάχα με-ρικῶν βεβήλων στασιαστῶν γιὰ τὴν ἐκθρόνιση τῶν μεγαλειοτήτων τοῦ πνεύματος; Λάβαρο ποῦ ἀνεμίσθηκε μπροστὰ ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Ἀθήνας; Ὅχι, βέβαιαι! Ἦταν μιά μικρὴ σελί-δα περιοδικοῦ γιομάτη δειλία καὶ συγ-κράτηση. Λίγες γραμμὲς ὅπου χτυ-πήθηκεν ἄτονα ἡ λεγόμενη «ἀθηναϊ-κὴ παράδοση», δηλαδή, ὅτι ἀπόμεινε σάν ἐπανάληψη κι' ἀναμάσημα, ὅλη ἐκείνη ἡ εὐκολή, ἡ ἀνετη φιλολογία τοῦ παπαγαλιμοῦ, ποῦ γίνεται, δί-χως πρωτοτυπία, δίχως θυσία, δίχως προσφορά ἀτομικὴ καὶ συνεχίζει τὸ ξεπερασμένο.

Καὶ εἶπεν ὁ κ. Ξενόπουλος ὅτι ἡ Θεσσαλονικὴ «ἐπαναστατεῖ». Κι' ἀντὶ νὰ ἐνηοήσει, ἀπόρρεσε. Μέγα τὸ τόλ-μημα. «Ὅυτε ἡ Ἐπτάνησος, παιδιά μου,—ἔγραψε—μ' ἕνα Σωλομό, μ' ἕναν Πολυλά, μ' ἕνα Μάτεσι, μὲ δυὸ Ζα-μπέλιους, δὲν ἐτόλμησε σὲ καμμιά ἐ-ποχὴ νὰ κηρύξη αὐτοτέλεια, μολονότι θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα, γιὰτὶ πνευμα-τικὰ ἦταν ἀληθινὰ ἀνώτερη κι' ἀπ' τὴν Ἀθήνα κι' ἀπὸ κάθε ἄλλο κέντρο τοῦ ἑλληνισμοῦ».

... Δὲν ἐκήρυξεν ὅμως ἡ Ἐπτά-νησος «αὐτοτέλεια», γιὰτὶ εἶχε πα-τριωτισμό! Ἐνῶ ἡ πνευματικὴ Θεσ-σαλονικὴ ἐκήρυξεν αὐτοτέλεια.

Εἰναὶνάγκη νὰ γίνουμε σαφέστε-ροι, τονίζοντας δυὸ σημεία:

1ον) Ὅτι ἡ Ἀθήνα σάν πρωτεύου-σα τοῦ Κράτους, καὶ σάν πολιτεία με-γάλη, ποῦ ἔχει ὄλα τὰ μέσα καὶ ἰκα-νοποιεῖ εὐκολώτερα τὶς φιλοδοξίες, θὰ εἶναι πάντα τὸ μεγάλο πνευματι-κὸ κέντρο τῆς Ἑλλάδος.

καὶ 2ον) Ὅτι παράλληλα, χρειά-ζεται νὰ ἐνισχυθοῦν κι' ἄλλα πνευ-ματικὰ κέντρα στὴν ἀνάπτυξή τους, γιὰ νὰ φτάσουμε στὴν ἐναρμόνιση τῶν προσπαθειῶν, ποῦ χρειάζονται γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ νέου ἑλληνι-κοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐάν τώρα ὁ κ. Ξενόπουλος εἶχε τὴν ἀνωτερότητα ἐκείνη ποῦ περιμέ-ναμε, θάβλεπε τὶς ἐκδηλώσεις αὐτῆς τῆς Θεσσαλονικῆς καὶ θὰ χαίρονταν. Θὰ παρακολουθοῦσε μὲ συγκίνηση τὶς διαφωνίες, τὸν πόλεμο, τὸ πάθος, θὰ φρόντιζε νὰ ξεχωρίση τὴν καλὴ πρό-θεση, θὰ ἐκτιμοῦσε τὶς ἰδιοτυπίες, τοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν καινούργια μορφή, τὴν ἐναγώνια προσπάθεια γιὰ τὴν ἀνανέωση, κι' ἀκόμα θὰ ἤξερε νὰ βρῆ ἕνα τόνο συμπάθειας, γιὰ τὶς ὑπερβολές καὶ τὶς ἐνδεχόμενες πλά-νες. Καὶ τότε θὰ αἰσθάνονταν ὄλα-καιρὴ τὴν Ἑλλάδα νὰ ζῆ καὶ νὰ μά-χεται γιὰ ἕνα ἰδιαιτὸ εὐγενέστατο.

Ἄλλ' αὐτὸς ἔχει μονάχα τὸν «Ἀ-θηναϊκὸ πατριωτισμό». Κ' ἡ διαφορὰ μας εἶναι τούτη: Ἐμεῖς ξέρομε τὴν Ἑλλάδα, τὴν πλατεῖα καὶ ποικίλη. Αὐτὸς ξέρει τὴν Ἀθήνα. Καὶ σμικρύνει τὴν Ἑλλάδα ὅσο γίνεται καὶ τὴ φτωχαίνει κ' ἐννοεῖ νὰ τὴν ὑποτάξῃ στὴν πρωτεύουσα.

Τὸ βεβαιώνει κι' ὁ ἴδιος:

«Όταν λέγω «'Αθήνα», δέν έννοώ μόνον εκείνους, πού ζούν καί γράφουν σήμερα στην 'Αθήνα. Έννοώ όλους εκείνους, πού άπ' όποιο μέρος κι' άν ήσαν στην 'Αθήνα απέβλεψαν ώς πνευματικό κέντρο καί σ'αυτήν πολιτογραφήθηκαν άμα έγιναν άξιοι. Άπό τόν γενάρχη της νέας μας λογοτεχνίας, τó Σολωμό, ώς τόν Καβάφη κι' άπ' τόν Ψυχάρη, ώς τόν Παπαδιαμάντη».

Όμως, ó Σολωμός, ó Ψυχάρης, ó Παπαδιαμάντης, ó Καβάφης, δέν είναι «'Αθηναίοι». Καί οι τέσσερες, έπολέμησαν τήν «'Αθηναϊκή παράδοση». Ούτε δέ απέβλεψαν ειδικά στην 'Αθήνα. Άπέβλεψαν στην 'Ελλάδα. Άλλ' ó κ. Ξενοπούλος έννοεί νά τούς «πολιτογραφήση» μέ κάθε θυσία. Δέν τούς θέλει 'Ελληνας, τούς θέλει «'Αθηναίους». Κ' έπιμένει!

— «Όλοι οι μεγάλοι Έπτανήσιοι είναι σήμερα 'Αθηναίοι, καί ξέρετε γιατί δέν έσκέφθηκαν ποτέ, ούτε στην έποχή του Σολωμού νά κάμουν κράτος έν κράτει; Γιατί είχαν πατριωτισμό, απέβλεπαν στην Έθνική ένότητα κι' άναγνώριζαν πνευματική πρωτεύουσα τήν 'Αθήνα, τήν πρωτεύουσα του Έλληνισμού κι' όταν άκόμη βρισκόταν σε πνευματικό έπίπεδο χαμηλότερο άπ' τó δικό τους».

Μέ τ' άνωτέρω βεβαιώνει ó κ. Ξε-

νόπουλος, ότι έμεις έδω κάνουμε «Κράτος έν κράτει», ότι είμεθα λιγάκι., άυτονομισταί, ότι δέν έχουμε πατριωτισμό κανένα. Έλλάδα φαίνεται νά ναι τó έργο του κ. Ξενοπούλου. Σημαία Έλληνική, οι σελίδες τών έπιφυλλίδων του. Άμα δέ χαιρετίση κανείς τή σημαία τούτη καί δέ σταθή μπροστά της σε προσοχή, άμα δέν τήν πάρη για σύμβολο έθνικό, κινδυνεύει νά χαρακτηρησθή προδοτής!

Ό κ. άκαδημαϊκός παθαίνει καθίζηση. Άλλ' έμεις τόν έννοοϋμε ώστόσο. Ξέρουμε, ότι είναι ένας ήρωας της πέννας ó κ. Ξενοπούλος. Έργάσθηκε κάμποσες δεκαετηρίδες για τά γράμματα. Προσέφερεν όηρησεις άνεχτίμητες. Τώρα γέρασεν. Άκούει καινούργια δνόματα, καινούργιες φωνές, άγωνίζεται για τήν ύστεροφημία του. Όδυνηρή του φαίνεται ή κάθε άρνηση, Κ' ένω φαίνεται νά πολεμά ή πάνω στην έπαλξη για σκοπούς γενικούς, κ' ένω άδικεί, χωρίς νά διστάζει νά καταφεύγει σε μέσα άπαράδεκτα κατά βάθος, άγωνίζεται για τόν ίδιο τόν έαυτό του καί παραπονιέται. Η άδικη έπίθεση του κ. Ξενοπούλου είναι μιά μορφή παραπόνου.

Τού εκφράζομεν όλη μας τή συμπάθεια.

ΠΕΤΡΟΣ ΦΩΤΕΙΝΟΣ

Νοσταλγός

Στενή δρομάκια, φτωχά,
παρμελημένα,
μέ τὰ σπιτάκια σας,
μέ τὰ παιδάκια σας τ' ἠνήouxα
καί μέ τίς σκεφτικῆς γριοῦλες,
οὔς ἀγαπῶ.

Ἄθόρυβα, κρυφά, οὔς ἀγαπῶ
γνώριμα, βιβλικά μου καλιτερύμια,
ποῦ μέ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ
ὄμορφος ἔφηβος, ἀλήτης,
οὔς γύρισα καί οὔς τραγούδησα...

Τώρα

ἔσπασαν πιά τὰ μαντολιῶνα
καί σκόρπισαν οἱ φίλοι.

Τὸ ὄραϊα μαλλιά, τὰ ὄραϊα αἰσθήματα,
στοὺς πέντε ἀνέμους σκόρπισαν καί κείνα...

Θάρθω ὅμως ἕνα βράδυ, νοσταλγός
τῆς νεότητός μου, νὰ ξανατραγουδήσω.

Τὴ χρόνια ἐκεῖνα, ψεύτικα θὰ πάω νὰ ξαναζήσω.

Θᾶβρω ξανά τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ,
τοὺς δρόμους, τὰ σπιτάκια, τὰ δειτράκια,

ὅλα θὰ τὰ ξανάβρω πίσω,
ὅλα γλυκὰ καί ταπεινὰ καί παρμελημένα.

Μονάχα ἐμένανε τὸν ἴδιο

δὲ θὰ μπορέσω ἀναμεσό τους νὰ γνωρίσω...

ΜΠΑΜΠΗΣ ΝΙΝΤΑΣ

ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Πίσω απ' την 'Αγία Παρασκευή την 'Αχειροποίητο είν' ακόμα ή παλιά Σαλονίκη: κάτι στενά δρομάκια με καλτερίμι, σπίτια παλιά, χαμηλά. 'Εκεϊ δέν έχει φτάσει τής καινούργιας πόλης ή άνησυχία και ό ρυθμός. Είναι σά νά ζη τίς προπολεμικές ή-μέρες. Θά μπορούς νά βρης ακόμα άρκετούς Σαλονικειούς με παραδόσεις, παλιούς νοικοκυραίους. "Όμως τά παιδιά—τ' άγγόνια καλλίτερα νά πούμε—ξεγλυστρόννε και τούς φεύγουν σάν ψαράκια μεσ' απ' τό δύχτι. 'Από τώρα δείχνουν καθαρά πώς άλλοι δρόμοι τούς τραβούνε. Και στό σχολείο ακόμα, τό 91ον μικτόν είναι άλλοιωτικά. Οι μικροί παίζουν, φωνάζουν, άταχτούνε, συζητούν πολιτικά. "Έχουν ακόμα και τό περιοδικό τους—τόν «'Ερυθρό Σταυρό»—τήν κοινότητά τους: έκλέγουν τόν πρόεδρό τους και τό συμβούλιο: ένεργούν' κι' αύτά γι' άργότερα, γιά νά μαθαίνουν πώς ν' άνοίγουν τά φτερά τους, γιά νά φτάσουν σ' ένα τέρμα, και οι πειό δυνατοί νά τό ξεπεράσουν...

Στήν έκτη άστική έκτός απ' τ' άλλα παιδιά έχουν και τόν Θανάση. Είναι ένα προσφυγόπαιδο από τό 'Αϊβαλή. 'Ο πατέρας του ζη χωριστά απ' τό σπίτι με μιά δευτεροπαιντρεμένη κουμπάρα. 'Η μάννα νέα ακόμα και συμαθητική, έσκυψε τό κεφάλι και τά παράτησε όλα. Δέν τής έμεινε ψυχή ούτε γιά νά δουλέψη. Δέν ένεργεί πειά, τά περιμένει όπως θάρουν από

μοναχά τους μοιραία και άναπόφευκτα. Τό παιδί πού κάτι έχει κληρονομήσει απ' τόν άλκοολικό πατέρα του είναι σκληρό: τή βρίσκει τού χεργιοϋ του' είναι σάν ένας μικρός ανισόρροπος τύραννος τή βασανίζει. "Ετοι ή φτώχεια και ό πόνος μεγαλώνουν και γίνονται άβάσταχτα. Στήν τάξη δέν τόν αφήνουν σέ ήσυχία. Θανάση τούτο, Θανάση κείνο, τού κάνουν κάθε ζαβολιά γιά νά γελάσουν: ώς και καρφήσα τού βάλανε στό βάθρο κάποτε. 'Ο Θανάσης είναι φρόνιμος σχετικά, δέν τόν συγκινεί τίποτα, δέν αγαπάει κανένα: έμενε άτάραχος και άπαθής, και άς τόν πειράζαν και τόν παλαβώναν' έτσι ούτε και από μαθήματα καταλάβαινε γρι. Τόν περνούσαν τίς τάξεις για τή δόλια τή μάννα του, γιά νά ξεσκολίση μιά ώρα άρχιτερα, και νά πιαστή σέ δουλειά. Καθότανε εκεί στήν άκρη του θρανείου σά μετέωρος και έβλεπε ώρα σ' ένα σημάδι δίχως νά παίξη τό μάτι του. "Όμως όταν χτυπούσε ή καμπάνα τής έκκλησίας γιά νεκρό, όλα τά παιδιά τής τάξης με μιάς σάν από πρόσταγμα, γυρίζαν τά κεφάλια και στηλώναν τά μάτια τους επάνω του. "Ήξαν πώς έκείνος τότε μονάχα θά ξυπνούσε: πετάγονταν όλόρθος σά νάκουγε θαρρείς μιά μυστική φωνή στό βάθος τής ύπαρξής του, σά νά τήν ένιωθε ν' άντηχεί στό καχεκτικό κορμάκι του. "Εκανε άταξίες, ανισορροπίες: τότε ό δάσκαλος τούστριβε

τό άφτί, και τόν πέταζε δεξω. Αυτό η-
θελε. Μιά και δυό κατέβαινε βιαστικά
τις σκάλες και έτρεχε στην έκκλησιά.
Φορούσε τήν άσπρη φορεσιά μέ τούς
μαβιούς σταυρούς που βάνουν τά πα-
παδάκια και έπαιρνε τό ξαφτέρυγο.
Δέν έλειπε από καμιά κηδεία τής έ-
νορίας, και πάντα έτσι τά κατάφερνε.
Ποιός θά μπορούσε νά φανταστή—
έκτός άπ' τούς συμμαθητές του που
τόν ξέραν—πως ό Θανάσης που ήταν
τόσο κουτός, είχε βρή αυτόν τόν τρόπο
γιά νά χορταίνη κάποτε. Πήγαινε ά-
παθής· δέν τόν ένδιέφερε, δέν ρωτού-
σε ποιός πέθανε· φθάνει που πέθανε
έννας...

Κατ' άπ' τό μαλαμοκαπνισμένο
ξαφτέρυγο, στόν αδύνατο χειμωνιά-
τικο ήλιο, ήταν τό ξανθό άτονο κεφά-
λι του τόσο δά μικρό, δίχως βροσιά.
Όμως τά ξέθωρα ματάκια του που
δέν είχαν καμιά έκφραση και σχεδόν
ούτε βλέμμα, ήταν κάποτε συμπαθη-
τικά. Αυτή τη φορά θαρρείς πως εί-
χανε κάποιο παράπονο. Μιά κοπε-
λούδα ήταν σήμερα ή πεθαμένη, μία
δεκαπεντάχρονη κέρνιη κουκλίτσα
πλαγιασμένη ανάσκελα στό λουλου-
δένιο της κουτί. Ή έκφορά έγινε άργη
και θλιβερή όπως πάντα. Όπως πάντα
περάσανε άπ' τόν ίδιο πλατύ δρόμο,
και γυρίσανε ξεφορεμένοι πάλι άπ'
τόν ίδιο.

Τό τραπέζι άπάνω περίμενε στρω-
μένο· μία βαθείά σουπιέρα μέ πιλάφι,
μπόλικο ψωμί, και δυό γαράφες κόκ-
κινο κρασί—οί άνθρωποι ήταν φτω-
χοί δέν είχαν τό καιρό τους—. Βάλαν
και τόν Θανάση νά καθήση στό τρα-
πέζι· τήν ήξερε ήταν σχεδόν συνομή-
λικοι—κάποτε παίζανε μαζί—και τώ-
ρα πειότερο ταίριαζε νά καθήσουν
γύρω γύρω παιδιά. Του γεμίσανε τό
πιάτο πιλάφι, του ρίξανε μπόλκιη

ζαχαρι, και του βάλαν πλάι μία στίβα
χάσιχο ψωμί. Κάναν ύστερα δλοι άμι-
λητοι τό σταυρό τους, και σκύψαν στό
φαγι. Μονάχα ή μάννα τής κόρης
άκούγονταν π' άναστενάζε μέσα βα-
θειά άπ' τη μικρή καμαρούλα. Τό
φαγι κατέβαινε μέ δυσκολία· άκου-
γες τό θόρυβο άπ' τά περώνια. Γεμί-
σαν και γιά δεύτερη φορά τά ποτή-
ρια. Κάποια στιγμηέναν νεαρός άστείος
έκαμε τό χωρατό του. «—ό Θανάσης
δέν άγγιζε τό φαγι· «περίεργο!» γέ-
λασε. Όλοι σηκώσαν τό κεφάλι και
κυττάζαν τό παιδί. Ό χωρατατζής
έξακούθησε κάπως ευθυμια, άδειά-
ζοντας τό τρίτο ποτήρι.

«—Κάτι άνόρεχτος μάς ήρθες σή-
μερα μορφόπαιδο, γιά άρρωστος θά-
σαι, γιά άπ' άγάπη βαρεμένος.» Όλοι
γελάσαν μέ τό χωρατό, και ή κοπε-
λούδα που καθόταν πλάι ρόδισε. Ό
πόνος θέλει κάποια διέξοδο. Ό χωρα-
τατζής έσπρωξε τό πιάτο πειό κοντά
στό μικρό, και έμπηξε στό ρύζι τό
περώνι. "Υστερα σήκωσε τό ποτήρι.
Οί άλλοι είχαν άρχισει νά πίνουν
και χαμογελούσαν. "Όλοι γυρίσαν και
βλέπαν τό παιδί. Ρόδισαν τά κίτρινα
άφτάκια του. Μιά μεσόκοπη γυναίκα
τό τράβηξε κοντά της, τό χάιδεψε,
και του γέμισε τις τσέπες μέ φέτες
ψωμί. Ή άτμόσφαιρα γιά λίγο έγινε
πειό άλαφριά. Ό γκριζος καπνός άπ'
τά τσιγάρα π' άνάψαν θάμπωνε και
τύλιγε μέ μία λεπτή πάχνη τά πρό-
σωπά τους, που έβειχναν τώρα ξεθα-
ρεμένα, χορτάτα, και ήρεμα...

Μιά δουλεύτρα μακρινή συγγένια-
σα—ψηλή και σκευρωμένη—, που
πήγε νά παρουσιασθή μόνο γιά κείνη
τήν ήμέρα, βρήκε άγγιχτες τις φέτες
του ψωμιού πάνου στη φαγωμένη εξή-
λινη σκάλα.

ΜΑΡΙΑ ΤΟΥΣΛΑΤΖΗ

Ο ΜΗΝΑΣ

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ: «*Η Ήρωική Περιπέτεια*» — Διηγήματα.

Όταν μου έγινε η πρόταση από τις «Μακεδονικές Ημέρες» να γράψω το απαραίτητο «κριτικό σημείωμα» για το νέο βιβλίο του κ. Γιαννοπούλου, όμολογώ ότι διστασα πολύ ν' αναλάβω αυτή τη φροντίδα, όχι τόσο γιατί θεωρώ τον έαυτό μου άναρμόδιο σε ζητήματα κριτικής της πεζογραφίας, όσο γιατί με κατείχαν ό φόβος, μήπως δέν μπορέσω να κρατηθώ σ' ένα σχετικό ύψος αντικειμενικότητας. Κι' αληθινά, με τί μέτρο κρίσεως θά μπορούσε κανείς να κάμη τήν αξιολογική κατάταξη ενός έργου, όταν κατέχεται από τό αίσθημα τής αγάπης και τής ανεπιφύλαχτης επιδοκιμασίας του συγγραφέα, ό οποίος συμβαίνει να είναι και στενός, στενωτάτος φίλος; Προτού γνωρίσω τόν κ. Γιαννόπουλο σάν συγγραφέα, τόν γνώρισα σάν έναν εξαιρετό άνθρωπο και καλύτερο φίλο. Άργότερα, στό αίσθημα τής φιλίας ήρθε να προστεθί και τό αίσθημα του θαυμασμού, και τής έκπληξεως μαζί, πού μου γέννησαν τά πρώτα του διηγήματα, όταν παρουσιάσθηκαν συγκεντρωμένα σέ τόμο, με τόν τίτλο «Κεφάλια στή σειρά». Τό πρώτο αυτό βιβλίο του κ. Γιαννοπούλου ήταν μία άπτη και άναμφισβήτητη απόδειξη, ότι τό ελληνικό διήγημα δέν είχεν ακόμα εξαντλήσει όλες τις εξελικτικές του δυνατότητες, και ότι μπορούσε κατάλληλα να στραφεί στήν έρευνα άγνοημένων ως τότε ψυχικών πεδίων. Και τό δεύτερό του βιβλίο, «*Η Ήρωική Περιπέτεια*», έρχεται σάν έπιβεβαίωση τών ύποσχέσεων πού είχε δώσει τό πρώτο, και σάν όμαλή εκείνου συνέχεια, πού δείχνει τήν ύπαρξη μιάς γνώσης άπόλυτα άφωμοιωμένης και έκφρασμένης σύμφωνα με διαμορφωμένες όριστικά αισθητικές πεποιθήσεις. «*Η Ήρωική Περιπέτεια*» είναι ένα βιβλίο ώριμότητας. Μία σειρά διηγημάτων, πού άποτελεί τήν έκφραση καλλιεργημένου ψυχικού κόσμου, με τόνο καθαρά προσω-

πικό. Η Ισομετρία στή σύλληψη και τήν κατάστρωση και τών έννέα διηγημάτων, πού όλα μαζί, με μίαν όμαλή έπαλληλότητα, έκφράζουν διάφορες φάσεις τής αύτης ψυχικής περιπέτειας, άποτελεί τήν άσφαλέστερη άπόδειξη, ότι ό συγγραφέας έχει ξεπεράσει πιά τήν περίοδο τών αναζητήσεων και τών πειραματισμών, και ότι έπιχειρεί τήν οικοδόμηση του έργου του σέ έδαφος κατακτημένο και γνώριμο. Και από μιά τόσο άσφαλή βάση ξεκινώντας ό κ. Γιαννόπουλος, βέβαιος κι' ό ίδιος για τήν έπιτυχία του άποτελέσματος πού έπιδιώκει, ώθει, πολλές φορές, τις Ικανότητές του σέ παιχνιδίσματα πού εξαφινιάζουν και πού μπορεί να δώσουν στόν άνυποψίαστο άναγνώστη τήν έντύπωση τής έκζητήσεως και του κυνηγήματος τής πρωτοτυπίας. Άλλά ό άναγνώστης, πού έχει εξοικειωθί με τό ύφος και τόν συνειρμικό τρόπο τής σκέψεώς του, θά δοκίμαζε έκπληξη άν τόν έβλεπε να έκφράζεται διαφορετικά. Έχει τόση συνέπεια τό έκφραστικό ύφος του κ. Γιαννοπούλου πρós τόν τρόπο με τόν όποιον άντικρύζει τά πράγματα και έπιχειρεί τήν ένδοψυχική διαφοροποίηση τών χαρακτήρων, ώστε, εκείνο πού θ' αποτελούσε για άλλους μέσον έπιτεύξεως πρωτοτυπίας, ν' αποτελή για τόν κ. Γιαννόπουλο μία όμαλή και άβίαστη έκδήλωση, ένα άνετο και φυσικό περπάτημα σέ γνώριμη περιοχή, γεμάτη οικειότητα.

Τό πρώτο διήγημα τής συλλογής, «Ένας μηχανικός άνθρωπος», χωρίς να είναι τό χαρακτηριστικώτερο τής τεχντροπίας του κ. Γιαννοπούλου, άποτελεί μία όμολογία πίστewς πρós ό,τι βαθύτερο και θεϊον έχει ό άνθρωπος: πρós τήν ανθρώπινη ψυχή και τό ανθρώπινο πνεύμα, πού παρ' όλες, και τις πλέον θαυμαστές και τις πλέον άπίθανες κατακτήσεις του μηχανικού πολιτισμού, θά είναι οι άνώτεροι ρυθμιστάι τής ζωής του και ή αίώνια πηγή τής χαράς και τής ευδαιμονίας του. Ό ρομπότ, τό θαυμάσιο και έκπληκτικό μηχανικό κατασκευάσμα του Μαυρικίου—ένός όποιουδήποτε Μαυρικίου—, άποτελεί τήν έκφραση τής δυνατότητας του ανθρώπινου πνεύμα-

τος να υποτεάξη απόλυτα στην εξουσία του την σταθμητή ύλη, να την πλάσσει κατ' εικόνα και ομοίωσιν του και τέλος, προβάλλοντας άπάνω της δλη τήν ακατάλυτη θεία του φλόγα, να τής δηλώσει, με τή σειρά του τώρα, τή δική του ύποταγή. Αυτή είναι ή μεγάλη νίκη του μηχανικού πολιτισμοῦ. "Όμως νίκη πρόσκαιρη. Γιατί ή Λυσιμάχη—ζωντανάτο σύμβολο τής ψυχής του ανθρώπου, τής αστάβμητης θείας ούσιας—, έρχεται πάνω στην κρίσιμη στιγμή να δώσει τὸ χέρι στὸν ύποταγμένο στην ίδια του τή δύναμη άνθρωπο—τὸ Μαυρίκιου—και να τὸν ὀδηγήσει σ' άλλες, απόλυτα πνευματικές περιοχές, στὸν ή ανθρώπινη ψυχὴ βρίσκει τή λύτρωση και τή γαλήνη. Μά τὸν ἀνθρώπινο πνεῦμα—έκφρασμένο συμβολικά στὸ πρόσωπο τοῦ Μαυρικίου—, δύναμη καταλυτική, ὄργανο δημιουργίας και καταστροφής, ἀνικανοποιήτο μέσα στην εὐδαιμονία του, δοκιμάζει ξανά τήν ὀρμη του: Ξεχνώντας τή Λυσιμάχη, βάζει ὅλα του τὰ δυνατὰ να ἐξομοίωση τὸ μηχανικό του κατασκευάσμα πρὸς τὸν ἴδιο του ἑαυτὸ, να τοῦ ἐμφυσηση τήν ἴδια του τήν ψυχὴ. Στην τελευταία του ὄμως αὐτὴ δοκιμασία γίνεται ή φοβερὴ ἀποκάλυψη: Ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ είναι φλόγα αιώνια και ἀκατάλυτη, δῶρο θείο, πὸν δέν μπορεί να χάριση ή να δανειση ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο σ' ἕνα δικὸ του κατασκευάσμα. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, καθώς τοῦ χάρισηκε, μονάχα σ' Ἐκεῖνον πὸν τοῦ τή χάριση μπορεί να ἐπιστραφή. Και ὁ μηχανικός ἀνθρώπος—ή ἔκφραση τὸν ἐπιδιώξεων τοῦ Μαυρικίου και γενικά τὸν κοσμικὸν κατακτήσεων τοῦ ἀνθρώπου—, καθώς λένε τὰ χρονικά τής ἐποχῆς, αὐτοκτόνησε. Ἡ αὐτοκτονία τοῦ μηχανικοῦ ἀνθρώπου είναι ή ὁμολογία τής ἀδυναμίας τοῦ ζωντανοῦ ἀνθρώπου να ξεπεράσει τή φύση του. Είναι ή ἀρχὴ τής παρακμῆς τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἱστορία τής ἀνθρωπότητος θά συμβολίζεται πάντα ἀπὸ μιὰ ἀδιάκοπη καλινδρομικὴ διαδρομὴ τοῦ Μαυρικίου μεταξύ ρομπὸτ και Λυσιμάχης. Και ή Λυσιμάχη, ή ξανθὴ και γλυκύτατη Λυσιμάχη—ὅπως τή θέλει ὁ συγγραφέας, ὅπως τή θέλομε ὅλοι μας—, ἔσχη ὅλα τὰ δικαιώματα για τήν τελικὴ κατάκτηση τοῦ Μαυρικίου—δλη ή ἀνθρωπότης είναι ἕνας τραγικός Μαυρίκιος—, γιατί ἀρτὴ και μὴν είναι ή ἀπόλυτη ἔκφραση τοῦ ἑαυτοῦ του, τὸ πραγματικό του ὄμοιομα, πὸν μάλιστα ἀγωνίσθηκε να τὸ ἔκφραση «μ' ἕνα σύμπλεγμα ἀπὸ μοχλοῦς, ρόδες, βίδες, ἑλάσματα, πλήκτρα, σωλήνες και σωρὸν ἄλλον κινητήρες και τροχοπέδες».

Με τὸ διήγημα αὐτὸ ὁ κ. Γιαννόπουλος, καθώς και με τὰ ἄλλα τής συλλογῆς, χωρίς να ξεφεύγει ἀπὸ τήν καθιερωμένη μορφή τοῦ διηγήματος, σχεδιάζοντας μιὰ

ὑπόθεση μέσα στὸ σχηματικό περίγραμμα ἑνὸς μύθου, πὸν μπορεί αὐτὴ και μόνη να ἱκανοποιήση ἕναν ἀναγνώστη χωρίς ἀπειρήσεις, κατορθώνει να δώσει και μιὰ προβολὴ τοῦ μύθου καθαρὰ συμβολικῆ. Κάτω ἀπὸ κάθε πρόσωπο τοῦ διηγήματος, και γενικά ὅλων τῶν διηγημάτων του, πίσω ἀπὸ κάθε σύμπλεγμα κινήσεων, ἀντιφάσεων, συμπτάσεων, προβάλλει κι' ἀπὸ ἕνα ἀντίστοιχο σύμβολο, πὸν ὅλα μαζί δίνουν τή βαθύτερη και οὐσιαστικώτερη ὑπόσταση στὸ μῦθο και ἀποτελοῦν τήν πληρέστερη δικαίωσή του.

«Οἱ σεβαστοὶ μὴ συγγενεῖς», τὸ δεύτερο κατὰ σειρά διήγημα, κλασσικό στὴ μορφή και στὴ σύλληψη, γραμμένο ὄμως στὸ ἴδιο προσωπικό ὄφος τοῦ κ. Γιαννόπουλου, είναι κι' αὐτὸ μιὰ βαθύτερη συμβολικὴ ἔκφραση τοῦ ἐλεύθερου ἀνθρώπου, πὸν ζητεῖ να πλάσει τήν ψυχὴ του σύμφωνα με τὶς ἐσωτερικές του παρορμήσεις και δχι σύμφωνα με μιὰ τάξη, πὸν τή ἐπέβαλε μιὰ μακρὰ και ὁμοίομορφη προγονικὴ παράδοση, πειθαρχημένη σ' ἕνα σιωπηρὰ παραδεχόμενο νόμο. Πιστός και αὐστηρός θεματοφύλακας αὐτῆς τής παράδοσης, πὸν τῆς ὑποτάχθηκαν πειθαρχημένα τρεῖς ή και τέσσαρες ὀλόκληρες γενιές, είναι ή θεία Ἄμαλία με τὸ λεύκωμα τῶν φωτογραφιῶν τῶν πεθαμένων και ζωντανῶν, τῶν «ἀνιόντων και κατιόντων» μέχρι τετάρτου βαθμοῦ συγγενῶν τριῶν ή τεσσάρων ή και πέντε γενεῶν. Ἡ θεία Ἄμαλία είναι ή ἐπιβίωση τής ἱστορίας ἑνὸς μεγάλου οικογενειακοῦ δένδρου, τὸ ζωντανὸ ἄρχειο τῶν προσωπικοτήτων τής οικογενείας, τακτοποιημένο με φροντίδα και τάξη. Περήφανη για τὸ ρόλο τῆς και τήν ἀποστολὴ τῆς, δοκιμάζει τήν πρώτη ἀπογοήτευση, ὅταν βλέπει ὅτι ὁ τελευταῖος ἐπίγονος, ἀνθρώπος ζωντανός και ἐλεύθερος, ἐπαναστατεῖ και σπάζει τήν ὁμοίομορφη συνέχεια τής παράδοσης. Δέχεται ὄμως τὴ δοκιμασία τῆς με ἀρχοντικὴν ἀξιοπρέπεια και ἐπιμένει, μολτααῦτα, στὸ ρόλο τῆς, ζητώντας να ταξιδεήση στὸ φωτογραφικό πᾶνθεο τής οικογενείας και τή φωτογραφία τοῦ καταπληκτικοῦ αὐτοῦ και ἀποστάτου ἐπιγόνου.

«Ἡ φανταστικὴ ἱστορία» είναι τὸ μεγαλύτερο διήγημα τοῦ βιβλίου, πὸν μπορεί κανεὶς να τὸ θεωρήσει περισσότερο σὰν σχέδιο ἑνὸς μυθιστορηματος—ἔχει ὅλα τὰ ἐμβρυακά στοιχεῖα ἑνὸς ἄριτου μυθιστορηματος—, παρὰ σὰν ἕνα ἄπλο διήγημα. Στὴ γνώμη μου τοῦτη με ἐνισχύει ή καταφανὴς πρόθεση τοῦ συγγραφέα να δοκιμάση τίς ἱκανότητές του στὴ σύλληψη και κατάστρωση ἑνὸς μύθου, μίς «φανταστικῆς ἱστορίας», πὸν προσπαθεῖ να τῆς δώσει τήν προπλασματικὴ ἔκταση ἑνὸς μυθιστορηματος.

Οι στενόχωρες σελίδες ενός περιοδικού δέν μου παρέχουν τήν έλευθερία ν' άπλωθώ σέ μιá πληρέστερη άνάλυση τών διηγημάτων του βιβλίου, καθώς τό έπιθυμούσα. Θά περιορισθώ μονάχα σέ μιάν άπλή άπαρίθμηση τών άλλων έξη διηγημάτων.

Ακολουθούν «Ο Γεώργιος Π. άπ' τό Γιοχάνεσμπουργκ», τό «Νυχτερινό», «Οι μέδουσες», «Τά μαθηματικά τής δεσποινίδας Άγλατας» και «Οι πελαργοί», πού έκφράζουν όλα μαζί, έκτός άπό τό προτελευταίο, μέ τρόπο ξεχωριστό τό καθένα, μιá συμβολική προσπάθεια του ανθρώπου γιά τήν άναβίωση του παρελθόντος και τή δικαίωση τής βιώσεώς του. Τέλος έρχεται «Η ήρωική περιπέτεια», τό διήγημα άπό τό όποιο πήρε τόν τίτλο όλόκληρο τό βιβλίο. Τό διήγημα τούτο θά μπορούσε νά πάρη μιάν άνάλογη θέση στή σειρά τών έργων τής πολεμικής φιλολογίας, γιατί άποτελεί τήν έκθεση τών στιγμών τής έπιστροφής άπό τή μεγάλη περιπέτεια του πολέμου στόν άρχικό τόπο τής άναχωρήσεως. Η πολεμική αυτή περιπέτεια, άσήμαντη στήν πραγματικότητα, άφού βιώθηκε όχι μέσα στήν πυρακτωμένη άπό τό λυωμένο σίδερο άτμόσφαιρα του πολέμου, άλλα στό περιθώριο τών πολεμικών έπιχειρήσεων, διατηρεί έν τούτοις στή φαντασία του έπιστρέφοντος «ήρωος» τήν λαμπρότητα μιás ήρωϊκής τάχα περιπέτειας, γιατί τέτοια τήν είχε φαντασθή, όταν ξεκινούσε άπό τόν τόπο του γιά τήν πραγματώση τής.

Πολλά είναι τά έργα πού είχαν ως θέμα τις περιπέτειες του πολέμου και τις γεμάτες λαχτάρα και πικρό ένδεχόμενον, πολλές φορές, στιγμές τής έπιστροφής. Τά περισσότερα τά διακρίνει ένας ώμος και άφόρητος κάποτε ρεαλισμός, πού δίνει τήν άπτήν αίσθηση του πολέμου, στήν πιό φρικαλέα του έκδήλωση. Ο κ. Γιαννπούλος όμως και τούτο τό διήγημα τό τοποθετεί σέ μιάν άτμόσφαιρα άπιθανότητας, πάνω άπό τήν άπτή πραγματικότητα, και δίνει μέ αυτό περισσότερα τήν αίσθηση μιás έξιδανικευμένης και φανταστικής εικόνας του πολέμου, παρά τήν αίσθηση του ίδιου του πολέμου. Και τούτο, γιατί ό συγγραφέας, φύσει αντίρρεαλιστής, κουνώντας τήν ψυχή τών πραγμάτων και παραμερίζοντας τήν έπιφανειακή τους όψη, μένει συννεπής, μή μπορώντας άλλωστε νά κάμη και διαφορετικά, στό δικό του προσωπικό τρόπο ν' άντικρύξη τά φαινόμενα τής ζωής.

Ο ξεχωριστός αυτός τρόπος τής θεωρήσεως τών πραγμάτων, είναι φανερός μέσα σ' όλα τά διηγήματα του βιβλίου. Πρόσωπα, χαρακτήρες, καταστάσεις, άνυψώνονται, λές, πάνω άπό τό έπιφανόμενο, και προβάλλουν τήν ένδότερη μυστική

τους όπόσταση, τή βαθύτερη ούσία τους, γιά νά πλέξουν τήν ψυχική τους περιπέτεια. Κι' ό συγγραφέας παραδοκει νά συλλάβη τά πρόσωπά του έτσι ξεγυμνωμένα άπό τό περίβλημά τους, γιά νά τά άποτυπώση στήν ελικρινή τους έκδήλωση, άδιαφορώντας άν ή άληθινή τους αυτή μορφή άποτελεί τήν κομική πλευρά τής άλλης όπόστασής των, πού κατά σύμβαση τή λέμε πραγματική.

Δέ θά έπεκταθώ περισσότερο, άπό φόβο μήπως κάμω κατάχρηση τής εύγενικής παραχώρησης τών «Μακεδονικών Ημερών». Τό σημειώμά μου τούτο, χωρίς νά έχη τήν αξίωση κριτικής,—τό δήλωσα στήν άρχή πόσο άναρμόδιο θεωρώ τόν έαυτό μου σέ ζητήματα κριτικής,— θέλω νά έρμηνευθί σάν μιá έκφραση άγάπης και πίστης στή λογοτεχνική έργασία ένός καλού μου φίλου.

Γ. Θ. ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΕΤΕΤΗ

ΒΑΣΟΥ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ: «Ο ενάμιση Νικολός», διηγήματα.—

Ο κ. Ηλιόπουλος του όποίου τό όνομα πρώτη φορά άκούω, άν και άποδεικνύεται άπό τόν πίνακα πού παραθετεί στό τελευταίο του αυτό βιβλίο, ότι έχει τεράστιο έργο, εις όγκον (διηγήματα, μελέτη, μυθιστόρημα, θέατρο κτλ.) έμπνέεται άπό τήν κοινωνική ζωή τής άθηναϊκής συνοικίας, δηλαδή τής κάτω τάξεως. Κάμει ένα ήθογραφικό ρεαλισμό, και γιά νά ελμαι συγκεκριμένος, ό ρεαλισμός του αυτός είναι τής πιό άτυχης αντίληψεως. Οί καύμοι τών φτωχών άνθρώπων, χάντον έπιφανειακοί και γ' αυτό άσυνειδητοι, οι έρωτες των, τά άβαθα ντέρτια τους, μέ μιá λέξη ή ρηχή ζωή των, άπασχολεί τόν κ. Ηλιόπουλο ό όποιος δέν καταλαβαίνω γιά πού λόγo, έπονομάζεται Lux!

Δέν θέλω, κάθε άλλο, νά ισχυρισθώ ότι δέν ύπάρχει ένδιαφέρον γιά ένα λογοτέχνη, μέσα στόν κοινωνικό αυτό κύκλο. Αντίθετα, πιστεύω ότι ύπάρχει άφθονώτατο, κ' ίσως μάλιστα περισσότερο άπό παντού άλλου, μολοντί οι νεοέλληνες γενικά, άνεξαορήτως κοινωνικών τάξεων, δέν βλέπω νάχουμε τό δραματικό βάθος τών ανθρώπων άλλων χωρών. Τίποτα δέν κάνουμε μέ πάθος. Ούτε έρωτευόμαστε, ούτε πιστεύουμε σέ κάτι, ούτε τέλος άγωνιζόμαστε μέ τήν τρελλή ένταση πού χρεαίξεται σ' αυτές τις περιπτώσεις, όπου πρέπει ν' άδιαφορούμε άν θά κουρευλιωθί ή όχι ή περίπτωση πρ' ουσιαστική μας.

Έν πίσση περιπτώσει, αυτό είναι ξεχωριστό ζήτημα. Έξ άλλου, κ' άν ύποθεθεί ότι έχουμε ένα κάποιο βάθος αξιο λόγου, ό κ. Ηλιόπουλος δέν όσφρανόθηκε τήν ύπαρξή του—άν και, ότι ένδιαφέρει, δέν είναι τόσο τό θέμα, ό μύθος, όσον ό τρόπος τής έπεξεργασίας του. Άπύ τήν άποψη αυτή, πού είναι, νομίζω, και ή πλέον ούσιαστική, ό συγγραφέας του «Ενάμιση

Νικολού», τίποτα δυστυχώς τὸ εὐόαινο δὲν παρουσιάζει.

Διηγείται κατὰ τὸν πιὸ πεζὸ τρόπο, ὅπως οἱ ἄνθρωποι ποὺ δὲν δίνουν καμμία σημασία διὰ μιλοῦν, καὶ γι' αὐτὸ ποτέ δὲν ἀκούγονται εὐχάριστα.

Δὲν ἔχει λοιπὸν ὄρος ὁ κ. Ἡλιόπουλος, γράφει ὅπως ἓνας ἀρχάριος καὶ γι' αὐτὸ ἢ προσπάθειά του ἀπὸ καμμία πλευρά δὲν εὐσταθεῖ. Εἶναι πολὺ φυσικὸ βέβαια αὐτό, δὲν εἶναι δυνατόν ὅλοι νὰ ξέρουν νὰ γράφουν (νὰ διηγηθοῦν ἐδῶ), ἔχουμε ἓνα σορὸ στυλίστες σήμερα, μερικὸς μάλιστα πρώτης τάξεως (ἐννοῶ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς νέας γενεᾶς), μὰ ἀπορῶ ὡστόσο γιὰ δύο λόγους μετὰ τὴν περίπτωση τοῦ κ. Ἡλιόπουλου: α), πῶς, ὕστερα ἀπὸ τόσην ἐργασία, ν' ἀδυνατεῖ νὰ φτιάξει μιὰ φράση αἰσθητικῶς ἄριστα, καὶ β), πῶς ἐνῶ κατέγινε μετὰ τὸ ἔργο τοῦ Ὅσκαρ Οὐάιλντ (μετέφρασε τὸ κομψότατο ἔργο τοῦ «ἡ βεντάλια τῆς λαίδης Οὐίντερμὴρ» ποὺ εἶδαμε στὸ Ἐθνικὸ θεάτρο), δὲν ἐπηρεάστηκε κάπως, δὲν εἶδε τέλος, ὅτι στὴν Τέχνη τοῦ γράφειν τὸ μόνο ποὺ ἔχει σημασίαν καὶ ἀξία εἶναι τὸ γράφειν ὄμορφα;

Δὲν ξέρω ἂν ὁ κ. Ἡλιόπουλος ἔχει ἢ ὄχι τις δυνατότητες νὰ δώσει ἀργότερα ἀπλῶς ὑπολογισμὸ ἔστω, τώρα ὅμως δὲν διαβάζεται! Μετὰ κόπου διέτρεξα τις σελίδες τοῦ βιβλίου του, ἐνῶ θάπρεπε ν' ἀκολουθήσω μιὰ συμβουλὴ τοῦ Οὐάιλντ, γνωστῆ του φαντάζομαι—νὰ διαβάσω λίγες σελίδες μόνο ἀπὸ τὸν «Ἐνάμιση Νικολό» γιὰ ν' ἀντιληφθῶ περὶ τίνος πρόκειται, ὅπως ἀκριβῶς κάνουμε σταν θέλουμε νὰ καταλάβουμε τὴν ποιότητα ἐνὸς κρασίου, ὅποτε δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ πούμε δλόκληρο τὸ βαρέλι, ἀλλὰ ἓνα κύπελλο μονάχα...

ΗΛΙΑΣ ΖΙΩΓΑΣ

Δ. ΜΙΣΥΡΛΗ: «Συμβολὴ τῆς Μακεδονίας εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἱερὸν ἀγῶνα τοῦ 1821» — Θεσσαλονίκη, 1938.

Ὁ Γεν. Ἐπιθεωρητῆς τῶν Σχολείων Μ. Ἐκπαιδεύσεως τῆς Ε' περιφέρειας κ. Δ. Μισυρλῆς ἐξέδωκε σὲ κομψὸ τόμο τὴν διὰ λέξή του, ποὺ ἔλαμψε στὸ Ἐμπορικὸ Ἐπιμελητήριον τῆς πόλης μας στίς 29 Μαΐου τοῦ 1937, μετὰ τὸν παραπάνω τίτλο.

Ἐπακούοντας σὲ μιὰ ἐσωτερικῆ φωνῆ γιὰ μιὰ πιὸ ὄλοκληρωμένη δικαιοσύνη, μὰς παρουσιάζει μορφῆς ἐθνικῶν ἀγῶνων τῶν Μακεδονομάχων ὡς συμβολὴ τῆς Μακεδονίας στὸ μεγάλον ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 21. Περιγράφει τὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῆς Ναούσης καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Φέρνει στὴν ἐπιφάνεια τὰ ἥρωικά μακεδονικὰ ὀνόματα τῶν Ἐμμανουήλ Παπᾶ, Ζαφειράκη, Καρατάσου, Γάτσου, Διαμαντῆ κ. ἄ.

Ὁ ἴδιος γνωρίζει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἢ

καταστροφὴ τῆς Ναούσης καὶ τῆς Κασάνδρας, γενικώτερα ἐξεταζόμενες, ὑπῆρξαν μεμονωμένα τραγικὰ γεγονότα, ὅπως τῆς Χίου, τῶν Κυθωνίων κ.λ.π. Ἀλλὰ ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι δὲ διαφεύγει τὸ μελετητῆ, πῶς τὸ μεμονωμένο τοῦ γεγονότος δὲ σμικρύνει τὴν σημασίαν του. Διότι ὁ ἠρωϊσμός σάν ἔκφραση ψυχῆς μετρεῖται κατὰ τὸ ποῖον καὶ τὴν ἔνταση καὶ ὄχι κατὰ τὴν ἔκταση καὶ ἀντίστροφα, γεγονότα μεγαλύτερας ἀποτελεσματικῆς ἢμπορεῖ κατὰ ποῖον κρινόμενα νὰ φανοῦν κάποτε κατώτερα.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ἀπάρκεια καὶ τὴν ψυχικὴ ὄλοκληρωτικὴ προσφορά, ποὺ μεγαλύνει τὴν ἀξία τῶν μακεδονομάχων ἡρώων, στὴν περίπτωσιν, ποὺ ἐξετάζουμε, πρέπει νὰ τονισθῇ καὶ τὸ γεγονὸς τῆς γενικώτερης σημασίας τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Μακεδόνων, ποὺ μετὰ τὸ φόβο νέων ἐξεγέρσεων ποὺ ἐνέπνευσε στοὺς Τούρκους, πέτυχε τὸ σπουδαῖο τοῦτο, νὰ καθηλώσῃ στὴ Μακεδονία γιὰ ὅλο τὸ διάστημα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἓνα μεγάλο τμήμα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ διευκόλυνε ἔτσι ἀνυπολόγιστα τὴ δράση τῶν Ἑλλήνων στὴ νότια Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ ἄς σπεύσουμε νὰ πούμε: ἢ μελέτη τοῦ κ. Μισυρλῆ δὲν εἶναι μιὰ ἀπλὴ χρονογραφία; ἔχει ἓνα βαθύτερον νόημα. Εἶναι μιὰ λαμπρὴ ἀφετηρία, μιὰ ἐμπρακτικὴ ὑπόδειξη πρὸς τοὺς διανοομένους, καθὼς ξεπερνᾶει τὰ ὠραῖα σχήματα καὶ ὁδηγεῖ σὲ μιὰ ζωὴ ὀψωμένη μετὰ τὴν ἐθνικὴ ἀγωνιζόμενη πράξη. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι τὸ κρυφὸ θέλημα τῆς μελέτης τοῦ κ. Μισυρλῆ, ὅτι προδίδει τὴν ψυχὴν του παραδομένη σ' ἓναν θερμὸ καὶ ζωτικὸ δραματισμὸ, σὲ μιὰ ζωὴ εὐγενέστερη, ὅπου ἢ δικαίωση τῆς εὐγένειας πηγάζει ἀπὸ τὴ θυσία σάν ὑπέρτατη ἐνέργεια ὑψηλῆς ζωῆς. Εἶναι σάν νὰ βρισκεται ὁ ἴδιος μέσα σ' ἓνα ξυπνόνερο, ὅπου ἀγναντεύει ὄχι τὸν ἄνθρωπον, ποὺ μαζοχικὰ σκαλίζει τὴν πληγὴν του—εἶτε ἀγάπη εἶναι αὐτὴ εἶτε πάθος—ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον τὸν ἥρωικόν, ποὺ ζητᾶει τὸ ὑψηλότερον σημεῖο, ἀπὸ τὸ ὀπιοῦ νὰ πέσῃ.—ἐδῶ ἢ πτώση μετράει τὸ ὕψος.

Ἡ ζωὴ ἔτσι κερδίζει ἀπὸ αἰσιοδοξία. Παύει νὰ εἶναι ὀδύνη ἢ μιὰ λαχτάρα τοῦ ἀσπάλακα καὶ γίνεται χαρούμενη πορεία, ἐπικίνδυνη ὠραία λαχτάρα γιὰ τὸ ἀνώτερον καὶ τὸ εὐγενέστερον.

ΣΤ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ «Τί εἶναι λαογραφία». — Θεσσαλονίκη 1937.

Δὲν πρόκειται νὰ ὑμνήσουμε τὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Κυριακίδη, διότι στὴν περίπτωσιν αὐτῆ ὁ ὕμνος θὰ φανῇ κάτι ἐντελῶς περιττό. Εἶναι τόσο γνωστός ὁ κ. Κυριακίδης γιὰ τὴν καθαρότητα τῶν θέσεών του, γιὰ τὴν διαύγεια τῆς ἐκθέσεως τοῦ θέματός του, γιὰ τὴν σοβαρότητα τῆς δια-

χειρίσεως τῆς ὕλης του.

Ὁ κ. Κ. εἶναι ἕνας τύπος καθαροῦ ἐπιστήμονος, μεθοδικοῦ, στερεοῦ. Δὲ διακινδυνεύει ποτὲ σὲ θεωρίες, ζητεῖ τὸ στερεὸ ἔδαφος. Διακρίνει κανεὶς μὲς ἀπὸ τῆς χαρακτηριστικῆς ἀπλότητας τῆς ἐκφράσεώς του τὸν ἀνθρώπου, ποῦ ἀγαπᾷ καὶ περιποιεῖται πολὺ καὶ δὲ θέλει ὅτε στιγμήν νὰ ἀφήσῃ ἐκτεθειμένον τὸ θέμα του. Διότι ἡ λαογραφικὴ τὸ ἀσχολία εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος, ποῦ φροντίζει μὲ ὄλη τὴν ἀσκήτη ἔννοια τῆς ἀξιοπρέπειας γιὰ τίς γνώμες ποῦ ἐκθέτει, γιὰ τὸν τρόπο ποῦ τίς ἐκθέτει. Ποτὲ δὲν ἐδοκίμασε κάτι διότι εἶναι συνήθεια τῶν καιρῶν νὰ τὸ δοκιμάσῃ καὶ δὲν ἐπίστευσε σὲ κάτι διότι μὴ ἄλλη προσωπικότητα τὸ πίστευσε. Μπόρεσε νὰ ἐξωρίσῃ καθαρὰ τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τὸν πνευματικὸ ὄδηγόν του, τὸν Ν. Πολίτη καὶ ἀκόμη καὶ θύαν ἔφτασε νὰ ἀντικρούσῃ τὴν ψυχολογικὴ λαογραφία τοῦ Spranger δὲν ἀφήσῃ τὴν κρίσιν του νὰ δεχθῆ παρά ὅσο μέρος αὐτῆ ἡ ἴδια ἔφτασε νὰ δικαίωσῃ καὶ νὰ στηρίξῃ. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶναι ὀλοκληρωτικὰ πειστικὴ ἡ ἐπιχειρηματολογία του στὸ τελευταῖο αὐτὸ σημεῖο, τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει ἀπόλυτη σημασία, διότι οἱ ἐπιστημονικὲς θέσεις καὶ ἀπόψεις εἶναι πολλὰς φορὲς τέτοιες, ὥστε νὰ εἶναι ὀπισθοῦ ὅτε σεβαστὸς δὲξῶ ἀπὸ κάθε διαλεκτικῆ, ποῦ πάει νὰ τίς δικαίωσῃ ἢ νὰ τίς ἀπορρίψῃ.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο προξενεῖ ἰδιαίτην εὐχαρίστησιν στὸ βιβλίον τοῦ κ. Κυριακίδη εἶναι, ὅτι διακρίνεται καθαρὰ μὲ εὐρύνησιν ὀρίζοντας καὶ πρὸ πάντων στὸ σημεῖο ποῦ ἐνώνουν τὴ λαογραφία μὲ τὴ ζωῆ. Αὐτὴ ἡ λ ε ι τ ο υ ρ γ ι κ ῆ ἀντίληψιν δίνει στὴν ἐπιστήμην ζωντανότητα, ἀνεση, ἐλευθερία, ἀντίθετα μὲ κείνην τὴν ψόφια ἐπιστημονομεθοδικὴν ἀντίληψιν, τὴν ὁποία εἶναι καιρὸς νὰ ξεπεράσωμεν, ἂν θέλωμε νὰ στεκώμαστε σάν ἀνθρώποι ὀλοκληρωμένοι καὶ ὄχι σάν μηχανεὲς μοιραία τεθειμένους κάτω ἀπὸ ἕναν ἐπιστημονικὸ σκοπὸν.

Ἀπὸ τὸν κ. Κυριακίδη ἀναμένει τελικὰ ὁ ἑλληνικὸς κόσμος τὸ ἀποφασιστικὸν ἔργον του. Τὴν τοποθέτησιν ὄλων τῶν λαογραφικῶν ἐκδηλώσεων στὴν ὑπηρεσία τῆς λ α ο γ ν ω σ ι α ς, τὴν ἀνάδειξιν τῆς γνήσιας ψυχωφιστικῆς ἰδιαιτερότητος τοῦ λαοῦ μας. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀναμενόμενον βιβλίον, καὶ αὐτὸ τὸ βιβλίον σήμερον μόνον ὁ κ. Κυριακίδη μπόρεσεν νὰ τὸ γράψῃ. Περ' ἀπ' αὐτὰ εὐχόμεσθε ἀπλῶς νὰ διαβῶσθε μὲ ἄλλη ἐργασία, ποῦ θὰ ὑψώσῃ μ' αὐτὴν ὁ κ. Κυριακίδη τὴν ψυχολογικὴν αὐτὴν λαογραφίαν ὡς τὴ φιλοσοφίαν καὶ θὰ μᾶς δώσῃ μὲ νῆα γενικὴν ψυχολογίαν τὴν ὡς νῆα ὡς προσθέτοντας κάτι σὲ κείνον, ποῦ ὁ Wundt ἄρχισε τόσο σοφάρᾳ.

Μ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ «Εἰσαγωγή στὴ Νεο-ἑλληνικὴ λογοτεχνία». — Θεσσαλονίκη, 1937.

Ἐνα βιβλίον μὲ ἐπιστημονικὴν κατάταξιν τῶν στοιχείων. Ἀρχίζει ἀπὸ μιὰ αισθητικὴ ἐποπτεία τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ προχωρεῖ στὴν ἐξέτασιν τῶν περιεχομένων τῆς Λογοτεχνίας γιὰ νὰ μελετήσῃ ἔπειτα τὰ μέρη τῆς λογοτεχνίας, τὴν ποίησιν, τὴν πεζογραφίαν. Ἡ ἐκθεσις τῶν πραγμάτων γίνεται μὲ ἕναν τρόπον ἀρκετὰ ἀπλουστευτικόν, ὃ ὁποῖος διευκολύνει τὴν κατανόησιν καὶ γιὰ τοὺς ἀκόμα ποῦ τώρα πρόκειται νὰ μνησθῶν στὰ μουσικὰ ἐνός παρομοίου θέματος. Ἄλλὰ τὸ βιβλίον ἀπευθύνεται κυρίως στὸν Ἑλληνα φιλόλογον, ποῦ τοῦ λείπουν οἱ δυνατότητες νὰ καταλήξῃ μὲ ἀτομικὴν πνευματικὴν ἐργασία στὰ τέρματα, ποῦ φτάνει ὁ συγγραφέας μας. Εἶναι λοιπὸν ἕνα βιβλίον βοηθητικὸν γιὰ τὸν φιλόλογον καθὼς εἰσάγει εἰς τὴν γενικότητα τῆς Λογοτεχνίας, δὲν δὲν εἰσάγει εἰς τὴν νεο-ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν, ὅπως ὑπόσχεται. Ὡστόσο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀναμφισβήτητη χρησιμότητά του, ἔχομε νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ συγγραφέας φαίνεται νὰ πιστεύῃ, πῶς κατέκτησε ὀριστικὰ μερικὰ πρᾶγματα, τὰ ὁποία ὅτε ὀριστικὰ συλλαμβάνονται μὲ ἕναν ὀρισμὸν ὅτε πρέπει νὰ συλλαμβάνονται ὅτε μποροῦν νὰ ἔχωμε κάποια ὀριστικότητα. Διότι ἕνας ὀρισμὸς εἶναι πάντοτε ἕνας περιορισμὸς καὶ ἐνέχει μίαν ὀριστικότητα ἀπαράδεχτην εἰς ἔννοιους τίς δυναμικὰς, ὅπως εἶναι οἱ λογοτεχνικαί. Αὐτὸ δὲ σημαίνει, ὅτι ἕνας ὀρισμὸς εἶναι κατὰ κανὸνα ἀχρηστος, ἀλλὰ ὅτι στὰ λογοτεχνικὰ πρᾶγματα δὲ μπορεῖ νὰ ἔχη τὴν ὀριστικότητα ἐνός λογικοῦ ὀρισμοῦ.

Στὸ βιβλίον τοῦτο ἡ προσωπικὴ προσφορά τοῦ συγγραφέα δὲ διακρίνεται καθαρὰ καὶ αὐτὸ μπορεῖ νὰ χαρακτηριθῆ ὡς ἐλάττωμα τοῦ ἔργου. Μπορεῖ νὰ λογαριασθῇ ὅμως ὡς ἀρκετὴ προσωπικὴ προσφορά ἡ ἀγάπη τοῦ συγγραφέα πρὸς τὸ θέμα του, ἡ ὁποία τὸν ὠδήγησε, ὥστε νὰ θῆσθαι σὲ μιὰ σύνθεσιν στοιχείων, ἀγάτην ποῦ ἀντικαθίστα τὴν περιπτώσιν αὐτῆ τὴν προσωπικὴν συλλογὴ καὶ πείρα ὡς ἕνα βαθμὸν προχωρημένον.

ΠΕΤΡΟΣ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ

ΚΛΕΩΝΟΣ ΠΑΡΑΣΧΟΥ : «Δέκα Ἕλληνες λυρικοὶ» — Ἀθήνα.

Ὁ κ. Κλέων Παράσχος, εἶναι μὲ φυσιογνωμίαν ξεχωριστὴν στὰ νεοἑλληνικὰ γράμματα. Ἐκτός ἀπὸ τὴν καθαρὰ δημιουργικὴν του ἐργασίαν σὲ ποιήματα καὶ μεταφράσεις, καὶ τὴ μοναδικὴν στὸν τόπον μας μελέτην του γιὰ τὸν Ἴωνα Δραγούμη, καλλιέργησε ὅσο ἐλάχιστοι ἄλλοι τὴν κριτικὴν τῆς ποίησιν, μὲ τὴν εὐσυνείδησιν, καὶ μεθοδικότητα, μὲ τόση ἐνημέρωσιν εἰς

διακινύμενοι και τις καταβύθιους της, μά προ πάντων μ' ένα διαμορφωμένο προσωπικό του κριτήριου. Ένας προσηχτικώτερος αναγνώστης θά έκανε τή διάγνωση τής βαθύτερης αυτής έσωτερικής γραμμής και στον τόμο αυτό πού κυκλοφόρησε τελευταία μέ τόν τίτλο «Δέκα Έλληνες λυρικοί» όπου περιλαμβάνονται μελέτες γιά τόν Κάλβο, τόν Καρασούτσα, τόν Καβάφη, τόν Μαλακάση, τόν Πορφύρα, τόν Βλαστό, τόν Σικελιανό, τόν Ούράνη, τόν Φιλύρα και τόν Καρυωτάκη. Έχουμε τή γνώμη πώς σ' ένα λειτουργήμα τόσο δύσκολο μά και τόσο άνωτερο, τόσο άυστηρό και άντικειμενικό στις έκτιμήσεις του καθώς είναι ή κριτική—σ' όσους σοσιηματικά τήν άσκοούν μέ τόν τρόπο αυτό—ή διαχάραξη και ή ύπαρξη αυτού του διαμορφωμένου κριτηρίου άποτελεί μιάν ένδειξη άσφαλή τής περιωπής στην όποία ύψώνει και τοποθετεί ό ίδιος ό κριτικός τό λειτουργήμα αυτό, άρκει τό καλλιτεχνικό αυτό «πιστεύω» του κριτικού νά μήν άποτελεί και τό άποκλειστικό μά άπόλυτο μέτρο στο άντίκρουσμα κάθε άξιας.

Ό κ. Παράσχος πιστεύει στην άξία τής μουσικής του στίχου. Όμως ή άρχή αυτή, πού τονίζεται κ' επαναλαμβάνεται από συνήεια και ειλικρίνεια, δέν έμποδίζει στον κριτικό νά έξετάσει και ν' αναλύσει τό έργο μέ άγάπη, μέ άντικειμενικότητα, μ' έναν πολιτισμό πού τόν τιμάει. Καθώς οι δέκα αυτές μικρές βιογραφικές και κριτικές μελέτες στέκονται όπωσδήποτε μακριά από τήν έπικαιρότητα—δημοσιεύθηκαν κάθε μία χωριστά κατά καιρούς από τό 1919 σέ περιοδικά, κ' οι περισσότερες στη «Νέα Έστία»—άποκτούν μιάν ιδιαίτερη άξία μέ τήν προοπτική τους. Κι' άκόμα γιατί, καθώς τις βλέπουμε σήμερα συγκεντρωμένες, είναι σέ θέση νά προσφέρουν μόνες τους τόν τρόπο γιά τις άπαραίτητες συγκρίσεις και τήν έκτίμηση τής ώριμότητας πού τούς έδωσε ό χρόνος.

Όρισμένες, καθώς του Καρυωτάκη και του Καβάφη, πού γράφθηκαν από άφορμη έξωτερικών γεγονότων, χωρίς νά στερούνται από τό γενικώτερο ένδιαφέρον όσον άφορα τή φυσιογνωμία και τό έργο του ποιητού, κάνουν φανερή τήν άνάγκη γιά μιά σωστή τοποθέτηση και άποκατάσταση των σημείων πού έδωσαν άφορμή σέ γενικώτερες συζητήσεις. Οι ύπόλοιπες μελέτες, πού άπσπούν και ζωηρότερη τήν προσοχή του αναγνώστου, έχουν ως κίνητρο τήν προσωπική έκτίμηση του κριτικού προς τόν άνθρωπο, τό δημιουργό και τό έργο του, τόν άνθρωπο πού πλησίασε και γνώρισε, γιά νά διαγνώσει έτσι τις βαθύτερες πνευματικές και καλλιτεχνικές του πτυχές, γιά ν' άπεικονίσει μέ ζωηρότητα τή φυσιογνωμία του, τήν ίδιουσυγκρασία του. Άπ' όσους βρισκονται μακριά από τά

πρόσωπα, πού μελεταθούν και παρουσιάζονται στον τόμο αυτό, δέν ξέρω άν επιτρέπεται νά χρησιμοποιηθούν οι λέξεις «πληρότητα» και «όλοκληρώση», μά έχοντας κανείς ύπ' όψει του τόν πίνακα πού δίνει ό κ. Παράσχος, ιδιαίτερα γιά τόν Π. Βλαστό, γιά τό Α. Σικελιανό και κυρίως γιά τόν Κ. Ούράνη, δέ θά δίσταζε νά όμολογήσει πώς ή προσφορά του κριτικού είναι από τις άριτώτερες και τις διαφωτιστικώτερες.

Δέ θά έπεκταθούμε σέ μιά λεπτομερέστερη ανάλυση—ίσως δέν έχουμε και τήν άρμοδιότητα γι' αυτό. Σημειώνουμε μ' εύχαρίστηση τό θερμό τόνο τής άγάπης πού διακρίνει τήν κάθε μελέτη, κ' εκείνη τήν ιδιαίτερη ικανότητα του κ. Παράσχου ν' αναμειγνύει στην κριτική του μέθοδο, μέ μιάν εύχέρεια, μέ μιάν άνεση φυσική και καθόλα όμαλή, τήν πνευματικότητα μέ τήν ποιητική διάθεση, τήν κριτική ακρίβεια μέ τήν ψυχολογική διάγνωση. Στη νεοελληνική γραμματολογία τό βιβλίο αυτό του κ. Παράσχου, είναι από τά πιό χρήσιμα και ώφέλημα.

Γ. Δ.

Η ΠΟΙΗΣΗ

«Μυστικός Δείπνος» «Επαρχιακά», Μόσχας Άλεξίου Φ. Πασχαλινού.

Στήν ποιητική συλλογή τής κ. Μ. Άλεξίου «Μυστικός Δείπνος» πολύ λίγα είναι τά σημεία, όπου μπορεί κανείς νά σταματήσει. Και τά σημεία αυτά βρισκονται στο τελευταίο μέρος τής συλλογής «Στό Μυστικό Δείπνο» και σέ μερικά άλλα ποιήματα και ιδίως εκεί όπου καταβάλλει κάποια προσπάθεια νά φιλοσοφήσει. Τά υπόλοιπα μέρη διαβάζονται μέ άγωνία, πού δημιουργεί στον αναγνώστη τήν άνάγκη πού γρηγορου λυτρωμού. Στά μέρη αυτά συμφύεται τό λυρικό στοιχείο μέ κάποια φιλοσοφική σκέψη, αλλά μέ ένα άτεχνο και άκατάλληλο τρόπο, πού τό ένα, όπου κυριαρχεί, άποτνίγει τό άλλο ως τό σημείο νά μήν ξέρη κανείς, άν εκείνο πού διαβάσει τό άπολαμβάνει μέ τό συναίσθημα ή μέ τό νού. Και ό συνδυασμός αυτός, ό τόσο πρωτότυπος, πού σκοτώνει τό συναίσθημα και ύποδουλώνει τή σκέψη, ώθει τήν ποίηση και μάλιστα τή λυρική έξω από τήν περιοχή τής τέχνης. Μόνο κάποια δημιουργική προσπάθεια συναντάμε στο τελευταίο μέρος τής συλλογής. Έδώ μάς σταματά μιά κάποια τολμηρή φιλοσοφική διάθεση, όχι γιά νά συλλάβουμε, αλλά γιά νά μαντεύσουμε κάποια βαθύτερη σκέψη, χωρίς δυστυχώς κανένα μέσο. Η φόρμα είναι άκατάστατη και τό χειρότερο όχι από κάποια επιτήδευση, αλλά από τεχνική άδέξιότητα οι εικόνας πένθιμα σύνολα, χωρίς συνοχή, απασμένες έδώ κι εκεί, πού δέν όλοκληρώνουν τό σκοπό τους και οι λέξεις άντιρροθμικές, πλασμένες από στιχουργική άνάγκη.

Η ποίηση του κ. Πασχαλινού στη συλλογή

του «Έπαρχιακά» είναι, μπορούμε να ειπω-
 με χρονογραφική. Ο ρομαντισμός του πνίγε-
 ται σε λέξεις, που δε δημιουργούν καλλιτεχ-
 νικά σύνολα, αλλά μίς παρουσιάζουν λεπτομε-
 ρειές. Ένας μουσικός θερμπαλισμός, που έχει
 θέση μόνο στις αισθηματικές εξομολογήσεις.
 Καμιά ενάτηνση ούτε νοηματική ούτε συν-
 αισθηματική. Ο ποιητής νομίζει πως ό,τι είναι
 γύρω του πρέπει και να γίνει ποίημα. Και
 προσπαθεί να πείση και τους άλλους να νοιώ-
 σουν, ό,τι εκείνος πρώτος δεν ένοιωσε. Δεν
 κατέβαλε προσπάθεια να τό ζήσει. Καμιά ώραιο-
 ποίηση. Του διαφεύγει ή διαφορά, που υπάρ-
 χει ανάμεσα στον κόσμο, που φαίνεται, και
 στον κόσμο, που ή φαντασία πρέπει να δη-
 μιουργήσει. Συγγεί το φανταστικό με τό πραγ-
 ματικό και όπου προσιπαθεί να δημιουργήσει
 χρησιμοποιεί λέξεις χωρίς ποίηση, φαντασία
 χωρίς ύψος και αίσθημα χωρίς προέκταση.
 Έκείνο που χρησιμοποιεί με τέχνη είναι ή
 τεχνική, έφόδιο που του επιτρέπει να δείχνε-
 ται αρμονικός στην έκφραση και λεπτός στο
 αίσθημα: χωρίς και με τά δυό αυτά να ζων-
 τανεύει και την ποιητικώτερη ιδέα. Άπλως
 περιγράφει.

ΠΕΡ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

*BRUNO LAVAGNINI: Aglaia (nuova
 antologia della lirica greca da Callino
 a Bacchilide) G. B. Paravita e C. Torino*

Ο κ. Lavagnini γνωστός έλληνιστής
 και φίλος των νέων μας γραμμάτων κυ-
 κλοφόρησε τελευταία μια νέα Άνθολογία
 των αρχαίων μας λυρικών που τόν τιμά
 σαν φιλόλογο. Για κάθε ποιητή υπάρχει
 ή σχετική εισαγωγή, τό αρχαίο κείμενο
 και τά σχόλια. Η εργασία του φιλόλογου,
 λέγει ό ίδιος ό συγγραφέας, είναι να κάνει
 ευνόητη την ποίηση, να κρυφτεί και να χα-
 θεί πίσω άπ τόν ποιητή, να τόν έρμηνεύ-
 σει. Νά είναι δηλαδή πρώτα άπ' όλα ό εύ-
 συνείδητος έπιστήμονας, χωρίς βέβαια να
 μένει ένας ξηρός έπιστήμονας άφου τό
 άριστοεργήματα είναι προκισμένα με μια
 ζωή πολυδύναμη και χωρίς φθορά. Έκπέμ-
 πουν άδιάκοπα όμορφιά χωρίς να παθαί-
 νουν ελάττωση.

Τό σύντομο αυτό σημείωμα εϋχεται να
 γίνει άφορμή να προσεχθεί και να μελετη-
 θεί τό άξιόλογο αυτό βιβλίο και άπ τούς
 δικούς μας φιλόλογους που τούς ενδιαφέ-
 ρει ιδιαίτερα,

M. H.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

20 Ίανουαρίου — 25 Φεβρουαρίου

— Στά «Νεοελληνικά Γράμμα-
 τ» τό περιοδικό που έγινε τό άπαραίτητο
 άπόκτημα κάθε φίλου των γραμμάτων και
 της τέχνης, δημοσιεύθηκαν δυό άρθρα του
 καθηγητού του Πανεπιστημίου Άθηνών κ.

Χ. Β. Ράουθ. Στά άρθρα αυτά που γρά-
 φηκαν ειδικά για τά «Ν. Γ.» εξετάζεται ή
 εξέλιξη του ρομαντισμού του 20ου αιώνα
 στην Άγγλία. Μιλώντας ειδικότερα για
 τό μυθιστόρημα ό κ. Ράουθ σημειώνει «πως
 οι μορφωμένοι άνθρωποι κάταλαβαν πως
 τό πιο ένδιαφέρον πράγμα του κόσμου δεν
 είναι τά γεγονότα που λαβαίνουν χώρα
 έξω άπό κάθε άνθρωπο, αλλά ό τρόπος
 με τόν όποίο κάθε άτομο άπορροφά κ' έρ-
 μινεύει τις έντυπώσεις αυτές, μ' άλλα λό-
 για, οι άτομικές αντιδράσεις του καθενός,
 αντίκρου στην πείρα που τό παρέχει ή
 ζωή». Και σαν κατακλείδα ή άξιοσημείω-
 τη πρόβλεψη «Άν όμως ό άνθρωπος προο-
 δεύει και μαθαίνει όλο και περισσότερα
 πράγματα για τόν ίδιο τόν έαυτό του, τό
 ύποκειμενικό και ψυχολογικό ρομάντζο θά
 κρατήσει πάντα την πρώτη θέση. Άρκει
 μονάχα όσοι καταπιάνονται μ' αυτό ν' ά-
 ποκτησουν μια κατάλληλη τεχνική.

— Στο ίδιο τό περιοδικό δημοσιεύθη-
 καν οι συνεντεύξεις των κ. κ. Στέλ. Ξε-
 φλούδα, Δημ. Φωτιάδη, Δημ. Νικολαρεΐζη,
 Βάσου Δασκαλάκη. Σ' ένα τεύχος άφιε-
 ρωμένο στον Παύλο Νιρβάνα δημοσιεύον-
 ται οι γνώμες 37 λογοτεχνών.

— Στη φιλολογική σελίδα της «Έλευ-
 θερίας» της Λαρίσης που είναι μια
 άπ τό άξιολογώτερες των έπαρχιακών
 έφημερίδων, σημειώνουμε τό ποίημα του κ.
 Κώστα Καλαντζή (Θεσσαλού) με τόν τί-
 τλο «Θεσσαλονίκη». Μεταφράσεις του κ.
 Τάκη Σινοπούλου άπό ποιήματα του Άνρϋ
 ντέ Μοντερλάν, διάλεξη που δόθηκε άπό τό
 ραδιοφωνικό σταθμό Μπάρνι για τόν ποιη-
 τή Σωτήρη Σκίπη τή ζωή και τό έργο του.
 κριτικά σημειώματα του κ. Βάσου Στρω-
 του για τίς ποιητικές συλλογές των κ. κ.
 Φώτη Πασχαλινού «Έπαρχιακά», Γιάννη
 Λ. Παπαγιάννη «Νοσταλγικά σχέδια» και
 Νίκου Βόκοβιτς «μουσικοί προάγγελοι»
 πρόζες του κ. Τάκη Δόξα. Στην ίδια έφη-
 μερίδα άφιερώθηκε ειδική σελίδα στον
 ποιητή Σωτήρη Σκίπη με την εύκαιρία μιας
 διάλεξης του που έδωσε στη Λάρισα.
 Άρθρα του κ. Κλ. Παράχου, Βάσου
 Στρωτού, Μηνά Δημάκη.

— Στην Πειραική έφημερίδα «Νέοι
 Καίριοι» ταχτική συνεργασία του κ. Χρή-
 στου Λεβάντα γύρω άπό τά κοινωνικά
 και καλλιτεχνικά ζητήματα. Επίσης χρο-
 νογραφάματα του κ. Ν. Γεωργιάλου, με-
 λέτες των κ. κ. Ν. Λούβαρη καθηγητή του
 Πανεπιστημίου Άθηνών, Καστριώτη. Με
 την εύκαιρία του φιλολογικού μηνιάσου
 που ώργάνωσε ό φοιτητικός όμιλος με
 συνεργασία των «Νεοελλ. Γραμμάτων» για
 τόν Παύλο Νιρβάνα, δημοσιεύθηκε δλό-
 κληρη σχετική όμιλία του κ. Τέλλου Άγρα.
 Στην ίδια έφημερίδα δημοσιεύεται κριτική
 του κ. Χρ. Λεβάντα για τό μυθιστόρημα

του κ. Γ. Δέλιου «Στά Ιχνη του άγνωστου Θεού» που «είναι το πιο άρτιο το πιο ολοκληρωμένο, αλλά και το πιο ελκυστικό έργο της τελευταίας πεζογραφικής συγκομιδής».

—Στη «Φωνή του Αγίου» διηγήματα του κ. Κλ. Μιμίκου.

—Διευθυνομένη από τον κ. Φ. Άνατολία στη Μυτιλήνη εκδόθηκε ανακαινισμένη ή «Εφεμερίς των Λεσβείων». Στις φιλολογικές της σελίδες, άναμεσα στις έκλεκτες συνεργασίες σημειώνουμενα ιστορικό άφηγημα του κ. Φώτη Κόντογλου με τον τίτλο «Η Ιστορία του Μάρκου Ζαχίμσκου που λευτέρωσε 220 χριστιανούς στο λιμάνι της Μυτιλήνης» την έπιφυλλίδα του κ. Γ. Βαλέτα για την Αιολική βιβλιοθήκη, καθώς και το ζωγράφο Ν. Νικολαΐδη, του Π. Ψάλλη, Ν. Έμμανουήλ διηγήματα του Άργύρη Έφταλιώτη, δημοτικά τραγούδια.

—Στην «Ήχώ των Πιερίων» της Κατερίνης, δημοσιεύονται κριτικά σημειώματα του Π. Άθηνάιου για τη νουβέλλα της δ. Λούλας Κοτσότσου «Άπολωλτα» και για τα ποιήματα της Νίτσας Κουνδή «τά πρώτα μου τραγούδια»

—Στη «Δράση» του Ήρακλείου ταχτική εβδομαδιαία φιλολογική σελίδα με την έπιμέλειαν του κ. Μ. Άποστολίδη που παρακολουθεί από τη στήλη του με ειδικά σημειώματα την πνευματική δημιουργία. Ποιήματα του κ. Π. Στυλιτή και Μ. Δερεκτζάκη.

—Στην «Άνατολή» του Άγιου Νικολάου Κρήτης δεκαπενθήμερη φιλολογική σελίδα. Δημοσιεύσεις: διηγήματα του κ. Γιάννη Όρεινού, ποιήματα της κ. Σοφίας Μαυροειδή Παπαδάκη, κριτική του Π. Άθηνάιου για το «Έλντοράντο» του Γ. Τσουκαλά, χρονικά γύρω από τα πνευματικά και καλλιτεχνικά ζητήματα της Κρήτης.

—Στην «Πρόδος» (Άλμυρού) ταχτική συνεργασία του κ. Στάθου Καραγιώργη, Δ. Κουρόδημου, Τ. Κρόκιου.

—Στό Περιοδικό «Άχαικά» που εκδίδεται κάθε τρίμηνο στην Πάτρα, και που συγκεντρώνει έκλεκτες συνεργασίες, δημοσιεύεται μία νέα εργασία του κ. Γ. Βαλέτα «Φιλολογικά του Καρκαβίτσα» τό πρώτο μέρος περιλαμβάνει βιβλιογραφικά και κριτικά ανέκδοτα.

—Στό Περιοδικό «Δήρος» της Νεαπόλεως Κρήτης, που τό διευθύνει ο κ. Μανώλης Πετυκάκης, καταβάλλεται μία προσπάθεια έπαινετή να συγκεντρωθεί τό ανέκδοτο λαογραφικό υλικό της μεγαλονήσου. Στις σελίδες συναντούμε ταχτική συνεργασία της κ. Σοφίας Μαυροειδή Παπαδάκη, Άντωνή Λογαριαστάκη, Μ. Πετυκάκη, Μ. Στιβακτάκη. Στό ίδιο τεύχος ή κ. Σ. Μ. Παπαδάκη δημοσιεύει κριτική για τό έργο του κ. Γ. Δέλιου, που «δέν είναι

συνθησιμένο. Πηγάζει βέβαια από τη λεπτή σχολή που καλλιέργει τόσο πετυχημένα ή Θεσσαλονίκη, μά έχει μεγάλη προσωπική σφραγίδα, διότι στην άπαλή έκφραστική μουσικότητα του Ξεφλούδα προσθέτει τη βαθύτερη ψυχανάλυση και την πιο καθωρισμένη σύνθεση».

—Στην «Πνευματική Ζωή» του κ. Μελη Νικολαΐδη, συνεχίζεται ή δημοσίευση των ανέκδωτων γραμμάτων του Άντρεά Καρκαβίτσα, που όπως σημειώσαμε, είναι ταχτοποιημένα και σχολιασμένα από τον κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο. Στό ίδιο περιοδικό δημοσιεύεται μετάφραση της κ. Ρούλας Παπαδημητρίου από τη μελέτη του Έμερσον «Όμορφιά». Κριτικά σημειώματα του κ. Γ. Χατζίνη, Σοφ. Μαυρ. Παπαδάκη, Ήλια Ζιώγα και Κ. Θεσσαλού.

—Στη φιλολογική σελίδα της «Μακεδονίας» συνεχίζονται οι συνεντεύξεις με τους κ. κ. Άλκ. Γιαννόπουλον και Νίκον Πεντζίκη. Άρθρα των κ. κ. Ν. Μπουχώρη για τον κ. Γιάννη Άποστολάκη, και συνεργασίες των Ν. Πεντζίκη, Θανάση Φωτιάδη, Π. Άξιώτη, Ίρσιμ. Φιλολογικοί διαξιφισμοί, εύτυχως άνάιμακτοι, άπρουδόκητα τερματισθέντες μεταξύ των κ. κ. Ε. Σουλτάνη και Π. Φορμόζη, έξ άφορμής του βιβλίου «Ό Λορέντζος Μαβίλης ο ποιητής και πατριώτης». Στην ίδια σελίδα της 21 Φεβρ. άπάντηση σε συνέχεια του κ. Βασίλη Κυπαρίση» στό κριτικό σημείωμα του συνεργάτου μας κ. Παύλου Πετρίδη για τό βιβλίο του κ. Γιάννη Άποστολάκη «Ό Κρυστάλλης και τό δημοτικό τραγούδι». Ό νέος συγγραφέας φρονεί ότι «οι καλόκαρδοι λόγω άναταράχτηκαν με τό τελευταίο βιβλίο του Άποστολάκη. Βέβαια—συνεχίζει—ταραχή ψεύτικη. Όμως τό τέλματά τους έφθσαν να φανούν ως άπάνω στην έπιφάνεια κάποια κύματα άνήσυχια. Και από τό πιο ηχητό τέλμα που τό σκεπάζει ή τίτλος «Μακεδονικές Ήμέρες» πρόβαλεν ή κεφαλή του γεροντότερου». Κατά σύμπτωση στό τεύχος των «Νεοελληνικών Γραμμάτων της ίδιας εβδομάδας και οτή στήλη της άλληλογραφίας διαβάζουμε τό ακόλουθα για τον ίδιο νέο συγγραφέα. «Άπό τις εργασίες σας βγάζουμε τό συμπέρασμα πως καλλίτερα θάτανε ν' άσχοληθείτε ιδιαίτερα έπιμονα και άποκλειστικά με τό διήγημα. Στην ποίηση δείχνετε πολλές και σοβαρές άδυναμίες, ένώ στό πεζό που μάς στείλατε, με λίγη περισσότερη προσοχή θά γινότανε κάτι καλό». Και θυμούμαστε ήλικά ή παροιμία που λέει «κατά τό μαστρογιάννη και τά κοπέλια του...»

Άρθρα για την πνευματική Θεσσαλονίκη.

Στη φιλολογική σελίδα της «Καθημερινής» της 31 Ιανουαρίου, ο αίσθηματικός και ποιητής κ. Νίκος Παππής δημοσίευσε έθρομο με τον τίτλο «Η πνευματική

Θεσσαλονίκη». Παραθέτουμε ελάχιστα μόνο αποσπάσματα. «Ένα από τα πιο ζωντανά κ' ευόωνα φαινόμενα της εύρύσεως της πνευματικής μας ζωής είναι η Θεσσαλονίκη». «Μέσ' απ' αυτή τη Θεσσαλονίκη ήρθαν όχι μόνο οι αξίον λογοτέχνες της, πού κι' όταν ήταν μικροί κι' άσημαντοι, έφτασαν ως τη λοιπή Ελλάδα, με ίδιουτυπία και με όρμη, αλλά ήρθαν και τὰ καθολικά κείνα γνωρίσματα πού συνιστούν τὸ λεγόμενο πνευματικό πολιτισμό. Κι' άκόμη μακρύτερα ήρθαν οι καθολικότεροι αισθητικοί δεσμοί πού δίνουν τὰ κοινά καλλιτεχνικά λογοτεχνήματα, πού συνδέουν τή μορφή και τήν τεχνολογία των έργων, πού δημιουργούν τις σχολές και τὰ λογοτεχνικά πνεύματα».

«Τὸ κυριώτερο γνώρισμα, τὸ πιο βαθύ και καλλιτεχνικό γνώρισμα της Θεσσαλονίκης είναι ή αισθητική ομοιογένεια της πεζογραφίας της. Μιά άπουσία όρμης, μία μορφή ήρεμίας στην όποία τὸ αντικείμενο δέν θορυβεί, και ή άτιμόσφαιρα ή καλλιτεχνική θριαμβεύει. "Ένα έδος έξευγενισμένου έσωτερικού μονολόγου έρχεται σά μία Θεσσαλονικιά υλογή πεζογραφίας, πού διαφέρει τόσο στην αντιρραλισμό της πρό παντός, με τόν κάκιστο εκείνο, πού χαρακτηρίζει τους πιο παληούς από τους νέους πρωτευουσάδους. "Έπίσης θά αξίζει νά σημειώση κανείς πώς ή Θεσσαλονίκη παρουσιάζει έκ διαμέτρου άν και θέτει αναλογίες με τὸ άλλο από τὰ δυο μεγαλύτερα έπαρχιακά πνευματικά κέντρα, τήν Κρήτη, στην όποία θριαμβεύει ή ποίηση». «"Έτσι λοιπόν κείνο πού ενδιαφέρει γενικώτερα τήν πνευματική μας ζωή, είναι ή Σχολή της Θεσσαλονίκης· τ' άλλα είδη τού λόγου, ή διανόηση της, ή πνευματική της κίνηση, έρχονται σαν πρόσθετα όνειροπολήματα σαν δεύτερη βοήθοι. Κείνο πού σταματάει τόν παρατηρητή, κι' άξίζει βαθύτερης μελέτης, είναι ή πεζογραφία της Θεσνίκης πού έρχεται σέ βαθύτερο γνώριμό της, έντονώτερο και πιο χρωματισμένο ίσως για τις ήμέρες μας, κι' από κείνο της 'Επιτανακικής κι' 'Αθηναϊκής Σχολής. Γαλιτικά έπηρεασμένη ή Σχολή της Θεσσαλονίκης, αισθητικά στέφεται κυρίως ένάντια προς τὸ Ρωσικό συμβολισμό και τὸ λοιπό κατόρθωμα τού ώμου άντικειμένου. "Η πεζογραφία της έχει άτιμόσφαιρα, ζή έσωτερικώτερα, κάμει υποχωρήσει προς τήν ποίηση κ' έρχεται από τή βαθειά μοναξιά τού μονολόγου».

— Για τήν πνευματική μας ζωή με τόν τίτλο «ή Θεσσαλονίκη... έπανάσταται!» δημοσιεύθηκε επίσης κ' ένα άρθρο τού 'Ακαδημαϊκού κ. Γρ. Ξενοπούλου στις 30 'Ιανουαρίου στην έφημερίδα «'Αθηνάϊκά Νέα». "Η «Θεσσαλονίκη λέει ό συγγραφέας της Στέλλας Βιολάντη,— ή πνευματική, ή διανοουμένη έπανάστατεί. Δέν άναγνωρι-

ζει πια πνευματική πρωτεύουσα τήν 'Αθήνα. Σηκώνει μπαϊράκι δικό της και κηρύττει λογοτεχνικό σχίσμα, άνεξαρτησία και άυτοτέλεια». Κι' ό κ. Ξεν. παρατηρεί «πώς ούτε οι παραδόσεις ούτε οι πνευματικές πρωτεύουσες καταργούνται από τή μια ήμέρα στην άλλη. 'Αρχίζουμε από τήν αρχή και προχωρούμε μονάχοι μας, ενν ένας λόγος. Τὰ πράγματα λένε άλλα. Τὸ κάτω-κάτω ή 'Αθήνα δέν είναι μόνο σήμερα «πνευματική πρωτεύουσα» τού 'Ελληνισμού· ήταν από τήν αρχή τού Βασιλείου και θά είναι όσο θά ύπάρχη 'Ελλάς». «'Εκεί πέρα γίνεται μία πνευματική έργασία πού τήν καμαρώνουμε. Βεβαιότατα πού οι λογοτέχνες αύτοι δέν ένέχονται στο πρόνουτισαμένο των «Μακεδονικών 'Ημερών». Και χωρίς νά τὸ άποκρούουν τώρα τυπικά, τὸ έχουν άποκηρύξη έκ των προτέρων με τή δράση τους, με τήν έργασία τους. Δέν είναι δυνατό νά μη σέβονται τήν παράδοση και νά μην άναγνωρίζουν ως πνευματική πρωτεύουσα τήν 'Αθήνα, ώς άκόμη και στην 'Αθήνα θ' άνήκουν κι' αύτοί».

— 'Απάντηση στο άρθρο αυτό δημοσιεύθηκε στην ίδια έφημερίδα της 8 Φεβρουαρίου από τόν κ. Π. Σπανδωνίδη. «Και ποιός περισσότερο μίλησε για τήν αναγκαία πνευματική ένότητα των 'Ελλήνων; Οι «Μακεδονικές 'Ημέρες» τού 1932 περισσότερο κ' ή «Νέα 'Εστία» τού 1932 όλιγώτερο ή όχι; Ποιός ήταν πού ζητούσε τότε νά χωριστεί ή 'Ελλάδα σέ λογοτεχνικά κοτέτσια και σέ κάθε έπαρχιακό κοτέτσι τὰ όρνιθια νά σκαλίζουν τὰ δικά τους χώματα; Ποιός είχε κηρύξει τὸ ρεζιζιοναλισμό; Ποιός αντίσταθηκε στο ρεζιζιοναλισμό έν όνόματι αύτης της αναγκαίας πνευματικής ένότητας τήν όποία σεις σήμερα διακωδωνίζετε;» «Και πώς είναι έλλειψη σεβασμού προς τήν παράδοση ένας δικαιομένος διαφορετικός λογοτεχνικός δρόμος; Δέ σās φαίνεται ότι σ'ά τελευταία πενήνια χρόνια, κάτω από τήν έπίδραση τού Νίτσε, τού Νισστογιέφσκυ, τού Φρόυντ, τού συμβολισμού και πρό πάντων τού Μπερλόν έγινε κάποια σπουδαία μεταβολή στη λογοτεχνία και ότι αύτή τή μεταβολή δέν τήν παρακολούθησε προπολεμικά ή 'Αθήνα; Και άκόμη ότι είναι μεταβολή όχι άπλης τεχνικής αλλά βαθύτερης, στηριζόμενες στην άνανέωση της λογοτεχνικής σκέψης κάτω από τὸ φώς της νέας φιλοσοφίας και της νέας σπουδής της ανθρώπινης ψυχής και της νέας αντίληψης για τόν άνθρωπο; 'Εσεις ό ίδιος τάχα δέν κρατηθήκατε στη «δραματική θέση» τού μυθιστορήματος πού είναι μία θέση των μέσων τού περασμένου αιώνα;» «'Εκείνο πού έπιθυμεί ή πνευματική Μακεδονία είναι πιστεύω, ή έκέκταση των 'Αθηνών; νά φθάση ή 'Αθήνα ως τή Σαλονίκη και ως τήν Πάτρα και τὸ 'Ηράκλειο

τῆ Μυτιλήνῃ κι' ἀκόμη νὰ φτάσῃ ὡς τὸ τελευταίον χωρὶ τῶν συνόρων ὡς μιὰ ἀγύλη πνευματικὴ ἐνεργός, actuelle. Νὰ φθάσῃ δημοσιουργικὰ μὲ τὴν ἀνάγκη κι' ὄχι μὲ τὴν παγερὴ ὑπόφια ὑποκατάστασης...» «Ὡστόσο ἐσεῖς ὁ ἴδιος προδίδεται μιὰ ἀδυναμία νὰ πλησιάσῃ τῆ Θεσσαλονικῆ. Διότι λέτε «λίγο ἀκόμα καὶ στὴν Ἀθήνα θ' ἀνῆκουν κι' αὐτοὶ» (οἱ λογοτέχνες τῆς Θεσ)νίκης). Μὰ αὐτὸ εἶναι μιὰ νέα «μυθολογία. Λίγο ἀκόμα; Καὶ θ' ἀνῆκουν στὴν Ἀθήνα; Μὰ ἡ ἀξία ὑπάρχει, ὅταν ὑπάρχει ἀνεξάρτητα ἀπὸ γεωγραφικὰ πλάτη καὶ μήκη. Ὑπάρχει ὅπου ὑπάρχει. Καὶ ὅλα εἶναι μαζί στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα. Καὶ τὸ ἑλληνικὸ δημοσιουργικὸ πνεῦμα εἶναι ἀδιάσπαστο. Κάτω ἀπὸ τοὺς ὄρους αὐτοῦς μονάχα ὑπάρχει νομίζω, ἡ εὐκταία μελλοντικὴ μετὰστασις, ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις, ὅλα τὰ ἔργα, ὅλα τὰ πρόσωπα ν' ἀνῆκουν σὲ μιὰ καὶ ἀδιάρητη Ἑλλάδα. Πιστεῦω περισσότερο ἀπὸ τὸν κηρυσσόμενον Ἀθηναϊσμό σ' αὐτὴ τῆ μιὰ καὶ ἀδιαίτητη Ἑλλάδα.

= Στὴν ἴδια πάλι ἐφημερίδα ἀπάντησῃ τοῦ κομμοδιογράφου κ. Πέτρου Ἰακώβου τοῦ σπεύδει ν' ἀποκαλύψῃ τὴν ἀνακάλυψη τοῦ πῶς τὸ περιοδικὸ αὐτὸ ἀπεφάσισε ἐπιτίθεσθαι νὰ θορυβῆσῃ καὶ μ' αὐτὸ νὰ ἐλύκωσῃ τὴν προσοχὴ τοῦ διανοομένου κόσμου τῶν Ἀθηνῶν. «Φαίνεται ὅμως ἐκ τῶν ὑστέρων ὅτι οἱ ἐκδότες τοῦ περιοδικοῦ ἐπέτυχαν τὸ σκοπὸ τους...»

= Στὴν «Ἔργασια» τῆς 13 Φεβρουαρίου, ὁ κ. Γ. Μ. Μυλωνογιάννης σὲ ἄρθρον τοῦ μὲ τὸν τίτλον «Ἡ πνευματικὴ Θεσσαλονικῆ» ἀπαντᾷ στὸ ἄρθρον τοῦ κ. Γρ. Ξεν. μὲ τὸ συνταρακτικὸν τίτλον «Ἡ Θεσσαλονικῆ ἐπαναστατεῖ». «Ἡ Θεσσαλονικῆ—γράφει—ἡ δευτέρα πρωτεύουσα τοῦ τόπου μας, μὲ τὴν γεμάτην σφρίγγον ζωῆς της, δὲν περιμενε φυσικὰ τὴν ἀφύπνισιν αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς; ἐπερὶ τῆς γὰρ νὰ δεῖξῃ τὴν ἀπὸ κάθε πλευρὰ ἐνθαρρυντικὴ τῆς ἀνθησῆς. Ὅπως εἶναι γνωστὸ ἀπὸ χρόνια, μὲ πύρην τὸ περιοδικὸ «Μακεδονικὸς Ἡμέρας» ποὺ συγκεντρώνει στὶς φροντισμένες σελίδες του τὴν ἐπίσημην, ἄς ποῦμε, φιλολογικὴν κίνησιν τῆς Θεσσαλονικῆς, καὶ μ' ἄλλα περιοδικὰ, τὶς «Μορφές» τῆ «Νέα Πνοή» τὶς «Μακεδονικὰς Σελίδες» ἐτὶ Μακεδονικῆς Νεολαίας» τὴ φιλολογικὴν σελίδα τῆς «Μακεδονίας» κτλ. ἡ Θεσσαλονικῆ ἔδειχνε πῶς διέθετε ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα ποῦ τὴν ἔκαμαν συνοδοιπόρον τῆς Ἀθήνας στὴν πνευματικὴν πρόδοσιν. Κάθε τόσο μᾶς ἔρχονται βιβλία ἀξιόλογα Μακεδόνων λογοτεχνῶν ποῦ χωρὶς ἀμφιβολία ἔχουνε πιά κατακτήσει τὴν κοινὴν ἐκτίμησιν. Ἡ Θεσσαλο-

νικὴ μὲ μιὰ λέξην γίνεται σιγὰ-σιγὰ ἕνα κέντρο πνευματικόν. Ποιὸς μποροῦσε νὰ τὸ ἀρνήθῃ αὐτὸ καὶ ποιὸς εἰλικρινῆς πνευματικὸς ἀνθρώπος τοῦ τόπου μας δὲ θάβλεπε μὲ πραγματικὴν χαρὰ μιὰ τέτοια ἀνθησῆς ποῦ ἐκτός ἀπὸ τὰ καθημερινὰ δεδομένα, ἔβλεπε καὶ δίνει τὶς καλλίτερας ὑποσχέσεις κι' ἐλπιδες γιὰ τὸ μέλλον; Κι' ὅμως ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Γρ. Ξενόπουλος κι' ἀπὸ κοντὰ του κι' ὁ κ. Στρ. Μυριβήλης ποῦ τὸν τελευταίον καιρὸ δὲν ἀφῆνε εὐκαιρίαν νὰ μὴ δεῖξῃ τὴν ἀντιπνευματικότητά του καὶ τὴν ἀντιπάθειά του σὲ κάθε προοδευτικὴ καὶ δημιουργοῦ κίνησιν, βρῆκαν πῶς ἡ Θεσσαλονικῆ δὲν κάνει καθόλου καλὰ νὰ βαδίζει μὲ μεγάλα καὶ σίγουρα βήματα πρὸς τὴν πρόδοσιν.

Πολὺ φοβοῦμαι πῶς γιὰ νὰ φτάσουν σ' ἕνα τέτοιο συμπέρασμα πέρασαν ἀπὸ σκέψεις ὄχι καὶ τόσο καθαρές. Καὶ πολὺ φοβοῦμαι ἀκόμα πῶς δὲν ἐξετάζουν καθόλου τὴν σημαντικὴν συμβολὴ τῆς Θεσσαλονικῆς στὴ γενικὴν πνευματικὴν πρόδοσιν τοῦ τόπου μας, ἀλλὰ σκέπτονται μὲ τοὺς μικροῦπολογισμοῦς τῶν φιλολογικῶν ἀνταγωνισμῶν ποῦ ἦτανε στὸ παρελθόν τὸ δῆλο τῶν ἀδυνάτων καὶ τῶν μέτριων, καὶ ποῦ συντείνανε ἀσφαλῶς στὸ νὰ κρατιέται ἡ λογοτεχνία μας σ' ἕνα πολὺ χαμηλὸ ἐπίπεδο». «Μὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ ἐξακολουθῆσῃ γιὰ πολλὸν καιρὸ ἀκόμα. Τὸ παράδειγμα τῆς Θεσσαλονικῆς καὶ τοῦ γεμάτου σεβασμοῦ μάθημα ἦθους ποῦ ἔνας πνευματικὸς τῆς ἐκπρόσωπος—ὁ κριτικὸς κ. Πέτρος Σπανδωνιδῆς—ἔδωσε στὸν κ. Ξενόπουλον, ἄς γίνῃ ἡ προειδοποίησιν ὄχι μόνον σ' ἐκεῖνον ἀλλὰ καὶ σ' ὅσους νομίζουν πῶς μὲ τοὺς ἀγοραίους καυγάδες καὶ διαπληκτισμοῦς μποροῦνε νὰ ἐπιβάλουν τὴν μετριότητά τους».

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Στὶς 24 Φεβρουαρίου ἀπὸ τὸ Σύλλογον τῶν Ἠπειρωτῶν δόθηκε μιὰ γιορτὴ γιὰ τὴ συμπλήρωσιν 25)ετίας ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἠπειροῦ. Ὁμιλίαις πρῶτα ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Βιζυοκίδης γιὰ τὴ δράσιν τῶν Ἠπειρωτῶν γενικὰ, ἔπειτα ἡ ποιήτρια κ. Ζητσαῖα ἀνέλυσε σὲ γενικὰς γραμμὰς τὸ λῆγον τοῦ Κρουσάλη. Ἡ ὁμιλία τῆς κ. Ζητσαῖας ἦταν ἕνας ὕμνος γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Κρουσάλη. Στὸ τέλος ὁμιλίαις ὁ ἰατρὸς καὶ λογοτέχνης κ. Ντούλας γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Κρουσάλη. Ὁ κ. Ντούλας στὸ ποίημα τοῦ Κρουσάλη ἡ «Λαμπρὴ» ὄρηκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ψῆξῃ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀποστολάκη Ὁ ὁμιλητὴς στὸ σημεῖον αὐτὸ καταγεροκροτήθηκε.

ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΚΙΝΗΣΗ

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ Ο ΜΑΘΗΤΗΣ

Χρειάζεται να βρεθούν στον τόπο μας οι κριτικοί εκείνοι που θα φροντίσουν να κοιτάζουν όλη τη νεοελληνική παραγωγή με συμπάθεια, ή, τουλάχιστον, με αντικειμενικότητα, και ν' ανακαλύψουν τί υπάρχει καλό κι' αξιόλογο παντού. Όχι μόνο στον Παλαμά, τον Γρυπάρη, τον Καβάφη, τον Πορφύρα, τον Καριωτάκη, άλλ' άκόμα και σε μερικούς άλλους, τον Ζαλοκώστα, τον Παπαρηγόπουλο, τον Παράσχο, τόν Σοῦτσο. Τό ίδιο και γιά τούς πεζογράφους, τόν Παπαδιαμάντη, τόν Μωραϊτίδη, τόν Βικέλα, τόν Ροῖδη, τόν Κονδυλάκη και τούς νεωτέρους. Ό λογoteχνής κρίνεται ιδιαίτερα, από τίς καλές του σελίδες, όσο λίγες κι' άν είναι. Υπάρχουν ποιητές που έχουν αναγνωρισθεί μονάχα μ' ένα τους ποίημα. Υπάρχουν μυθιστοριογράφοι, που έχουν γράψει δεκάδες έργων κι' έπεβλήθησαν μονάχα μ' ένα.

Άλλοι, όπου λογαριάζεται ή πνευματική κληρονομία, σαν έθνικοί κεφάλαιο, γίνεται προσπάθεια συνεχής να μελετάται τόν έργο των συγγραφέων και των ποιητών μ' όλη τήν προσοχή που χρειάζεται. Υπάρχουν οί εταιρίες των «φίλων». Ένας ανέκδοτος στίχος του Βίκτωρ Ουγγώ, μιά έπιστολή του Βολταίρου, ένα άπλό, τιποτένιο σημείωμα του Ζολά, ή του Φράνς, θεωρούνται σαν κειμήλια Ιερά και καταπληκτικά ευρήματα. Άλλά και τόν μικρό ανέκδοτο κάποιου άσημαντου ποιητή, που άφησε μονάχα μερικούς στίχους, γραμμένους στό

κρεβάτι του νοσοκομείου, μαζεύεται και φυλάγεται με προσοχή.

Υπάρχει σεβασμός γιά τα μικρά και τά μεγάλα κι' όλα μαζί τά μικρά και τά μεγάλα κάνουν τόν ώραίο και τόν ποικίλο σύνολο.

Έδω, ό κ. Γιάννης Άποστολάκης, έχει κρατήσει μιά στάση δλότελα διαφορετική. Βρήκε τόν Σολωμό. Είχε ανάγκη από ένα άποκομπί. Στηρίχθηκε τόν Σολωμό και χτύπησε άλλους τούς άλλους. Είναι ζήτημα άν βγήκεν από τόν στόμα του, έστω και μιά άπλη φράση άνοχής, γιά όποιον δήποτε. Τίποτε δέν θέλησε ν' αφήσει δρθιο ό εικονοκλάστης. Όλα τά είδωλα είναι ψεύτικα. Έξω από τόν Σολωμό, τίποτα δέν έβγαλε τόν Έθνος που νάναι αξιόλογο. Όλάκερος αιώνας πέρασε άγονος και άδειος!

Όταν μιλάει γιά τόν Σολωμό, λιγώνεται. Φροντίζει να τόν δικαιολογεί σε κάθε του άτέλεια, σε κάθε του άδεξιότητα. Παίρνει άκόμα και τούς πρώτους του στίχους και τούς έμφανίζει με συγκίνηση και τούς χαϊδεύει. Έτσι έχει όλη τήν έλευθερία να χτυπήσει τούς άλλους. Θάλεγε κανείς ότι σκότμα έξυμνει έτσι τόν Σολωμό, με υπερβολές άδικαιολόγητες κάποτε, γιά νάχη πληρέστερο τόν δικαίωμα της άρνησης. Παίρνει έτσι τόν ξεκίνημα του άνετα, γιά τή μεγάλη έκστρατεία.

Οί άλλοι, δέ μπορούν να βροϋν καμιά χάρι στά μάτια του. Δέν υπάρχει γιά τόν κ. Άποστολάκη νεοελληνική λογοτεχνία, μήτε σύγχρονη,

μήτε παλαιότερη. Φροντίζει να βρῖσκει πάντα, σκόπιμα καὶ κακόπιμα, τοὺς χειρότερους στίχους, τὰ πιὸ σκάρτα ποιήματα, γὰρ νὰ ἀσκήσῃ τὴν διαπομπευτικὴν του διάθεσιν. Καὶ δὲν ἐπινοεῖ νὰ καταλάβῃ, διότι δὲν εἶναι κριτικός, δὲν ἔχει τὴν ἰδιοσυστασίαν τοῦ κριτικοῦ καὶ τὴν ἀντικειμενικότητα πού χρειάζεται.

Τὸ πρῶτο του ἔργο, ἡ «Ποίησις στὴ Ζωὴ μας», ἓνα ἔργο ἄμορφο, ἀτακτοποιητό, πού συχνά ζεπέφτει σὲ χυδαία, ἀποκαρδιωτικὴ κι' ἀβαθὴ λιβελλογραφία, ἀξίζει νὰ διαβασθῇ ὅχι σάν ἔργο κριτικῆς, ἀλλὰ σὰ μιὰ διαμαρτυρία ἔντονη, ἓνα τολμηρὸ καὶ ρωμαλέο μανιφέστο, πού τὸ ἐμπνέει ὁ πῶθος γιὰ τὸ καλλίτερο, γιὰ τὸ πλατύτερο, γιὰ τὸ οὐσιαστικώτερο. Ἀξίζει γιὰ τὶς ὥραιες του ἐκφράσεις, ὅμως δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πάρῃ «τοῖς μετρητοῖς», ἐκτιμώντας τὰ συμπεράσματα καὶ τὴν ὅλην του καθοδηγητικὴν προσπάθειαν.

Γι' αὐτὸ, ὑποστηρίξαμε σ' ἓνα προηγούμενο ἄρθρο, ὅτι ὁ κ. Ἀποστολάκης, εἶναι μαχητῆς, ἀλλ' ὅχι κριτικός. Ἔνας μαχητῆς, πού εἶναι πρῶτ' ἀπ' ὅλα, κήρυκας ὀρισμένων ἠθικῶν ἀξιών. Κήρυκας τῆς τόλμης, τῆς υπερφάνειας του, τῆς ἀρρηνωπότητος. Χτυπάει κάθε τί πού τού φαίνεται ἀρρωστημένο, καὶ ξεκινᾷ πάντα ἀπὸ τὴν γνωστὴ ἥρωολατρικὴ θεωρία του. Καὶ κάνει ἐντύπωση, ἢ γενναία τούτῃ ἐμφάνισιν.

Τέτοιος πού μᾶς παρουσιάζεται ὁ κ. Ἀποστολάκης, κήρυκας ἠθικῶν ἀξιών, μαχητῆς καὶ λιβελλογράφος, μὲ τοὺς ἐνθουσιασμοῦ του καὶ τὶς κακοπιστίας του μὲ τὶς ἐνδιαφέρουσες παρατηρήσεις του καὶ τὴν ἐπιμονὴν ἀρνήσῃ του πού καταντᾷ μονομανία, ἔχει τὴ θέσιν του στὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Δὲ θάπρεπεν ὅμως νὰ ἔχη τὴ θέσιν του στὸ Πανεπιστήμιον. Καμμιά ἀνάγκη νὰ ὑπάρχει μιὰ ἔδρα, ὅπου

νὰ μαίνεται ἡ ἀρνήσις καὶ νὰ σφυρίζει ἡ εἰρωνεία.

Τὸ Ἔθνος ἔχει τὶς ἀξίες του, τὶς κραταίει καὶ τὶς σέβεται. Κι' αὐτὴ ἡ μόδα τῆς διαπομπευτικῆς πού εἰσήγαγεν ὁ κ. Ἀποστολάκης, εἶναι καταλυτικὴ καὶ δὲν μᾶς ὀδηγεῖ πουθενά.

Καὶ ἰδοὺ τὰ ἀποτελέσματα: Παρουσιάσθηκεν ἓνας μαθητῆς τοῦ κ. Ἀποστολάκη, μὲ ἄρθρο μακροσκελέστατο πού δημοσιεύθηκε σὲ πρωτὴν ἔφημερίδα. Θὰ μᾶς εἶναι πρόσωπο ἀνύπαρκτο ὁ μαθητῆς τοῦτος. Δὲν ἐνδιαφέρει τὸ ὄνομα, ἢ μπορεῖ καὶ νὰ μὴν ἀνήκει σὲ ὀρισμένο πρόσωπο. Ἴσως νὰ εἶναι κανένας φουσκωμένος καὶ φαειρὸς νεανίσκος, πού προσπαθεῖ νὰ θορυβήσῃ κάπως. Ἐγράψεν λοιπόν, ὅτι ὁ κ. Ἀποστολάκης, εἶναι «μεγάλος» καὶ ὅτι εἶναι «ἥλιος». Ἴσαμε δὴ καλά. Ἀλλὰ πρόσθεσεν ὅτι οἱ ἄλλοι ὄλοι, εἶναι «μωροὶ» βυθισμένοι μακάρια στὸ τέλημα τους.

Ἡ ἱστορία θ' ἀποδείξῃ ἂν ὁ κ. Ἀποστολάκης, ἐπιθύρσις στ' αὐτὴν τοῦ μαθητῆ του αὐτὰ τὰ γραφόμενα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τὸν ἀφῆκε νὰ ἐκτροχιασθῇ. Τὸν ἀφῆκε νὰ μᾶς δώσῃ μερικὰ δείγματα ἀκοσμίας.

Νομίζουμε ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ βάλῃ μιὰ τάξιν στὰ πράγματα. Καὶ νὰ συστήσῃ σ' αὐτοὺς πού τὸν ἀκοῦνε νὰ μὴν ἀφήνουν ἔτσι ἀποχάλινωμένο τὸ φανατισμὸν τους. Διότι ὁ μαθητῆς συνεχίζει τὸ δάσκαλό του στὸ ἐλάττωμα, εἶναι ὁ υπερθετικός τῆς ἀπαξίας του. Καὶ δὲν τὸν ἐμπρηστὴν διόλου. Ἡ γραμμὴ πού χωρίζει τὸ σοβὰρὸν ἀπὸ τὸ κωμικόν, διασκελίζεται πολὺ εὐκόλα, καὶ ἂν ὁ διασκελισμὸς αὐτὸς γίνεταί μονάχα ἀπὸ τὸ μαθητῆ, δὲν βλάπτει. Γίνεται ὅμως μὲ τὴν παράτρυνσιν καὶ τὰ ἐνθαρρυντικὰ χαμόγελα τοῦ δασκάλου.

ΠΑΥΛΟΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ